

RĂSPÎNDIREA AMFORELOR GRECEȘTI ȘTAMPILATE ÎN MOLDOVA, MUNTEANIA ȘI OLȚENIA

Într-un sumar referat prezentat la sesiunea științifică a Secției de științe istorice a Academiei, ținută în 1953, ne-am ocupat de problema răspîndirii pe teritoriul țării noastre, a amforelor grecești de import la nord de Dunăre¹. Campaniile de săpături arheologice de după 1949, anchetele de suprafață în unele stațiuni antice, precum și continuarea investigațiilor în colecțiile mai vechi ale unor muzeu, ne-au procurat și alt material documentar, prin care se lărgește zona de pătrundere a acestor amfore și se confirmă concluziile noastre istorice schițate în 1953. Este apoi de reținut îmbucurătorul fapt că o serie de cercetători de la noi au trecut la studierea mai atentă a acestor amfore stampilate, atât de numeroase pe coasta doborgeană, iar între Carpați și Dunăre aproape necercetate pînă acum zece ani. Astfel de cercetări vor înlesni publicarea în bune condiții a unui *corpus* de inscripții grecești și latinești descoperite pe teritoriul patriei noastre.

Spațiul limitat al referatului din 1953 nu ne-a îngăduit prezentarea unui catalog-inventar și ilustrarea ștampilelor de pe amforele în discuție. Alături de lărgirea concluziilor din referatul amintit, prezentăm aici, pentru prima dată, catalogarea și ilustrarea acestui material documentar, făcute pe baza unui plan bibliografic mult mai larg.

Pentru catalogarea și interpretarea arheologică-istorică a ștampilelor, de un prețios ajutor ne-au fost studiile unor oameni de știință ruși și sovietici, ca E. M. Pridik², B. N. Grakov³ și E. M. Staerman⁴. Este încă util și studiul mai vechi al lui A. Dumont⁵, alcătuit acum 96 de ani, singurul cunoscut mult timp în lumea științifică apuseană, pentru studiul ștampilelor pe amfore din Attica.

¹ D. Tudor, *Amfore elenistice descoperite în adincul teritoriului R. P. R.* (Referat asupra legăturilor economice între cetățile slavagiste grecești și triburile dace dintr-Carpați și Dunăre), în *Studii și referate privind istoria R.P.R.*, vol. I, București 1954, p. 81–88.

² E. M. Pridik, *Инвентарный каталог иламфорных ручках, горшках и на черепицах Эрмитажного собрания*, Leningrad, 1907; idem, *Die Astygnomennamen auf Amphoren und Ziegelstempeln aus Südrussland*, Berlin, 1928 (extras.)

³ B. N. Grakov, *Древнегреческие керамические клейма с именами астиномов*, Moscova, 1929.

⁴ E. M. Staerman, *Керамические клейма из Тира в связи с вопросом о клеймах неизвестных центров*, în *KS*, XXXVI, 1951, p. 31 și urm.

⁵ A. Dumont, *Inscriptions céramiques de la Grèce*, în *Archives des Missions scientifiques* (Minist. Instr. Publ.), VI, 1871, p. 1–445,

Mii de torți de amfore stampilate au fost descoperite și în orașele vechi grecești de pe coasta dobrogeană, întâmplător sau în săpături organizate. Cu excepția parțială a Histriei, o catalogare și studiere a lor ne lipsește. Multe s-au risipit în comerțul de antichități, o mare cantitate așteaptă rîndul la publicat, în colecțiile unor muzee⁶. Până acum zece ani se cunoșteau cel mult zece stampile de amfore grecești descoperite la nord de Dunăre. Prezența acestor documente în această regiune are o valoare istorică mult mai însemnată decât cele culese din ruinele orașelor grecești pontice. Ele ne informează asupra stadiului legăturilor economice dintre triburile dacice și orașele grecești în ultimele patru secole i.e.n. Culese dintr-un mediu stratigrafic nederanjat al stațiunilor getice din a doua epocă a fierului (Popești, Zimnicea etc.), ele ajută la precizarea cronologică mai amănuntită a materialului arheologic de producție locală. Din păcate, până acum s-a apelat prea puțin la acest ajutor.

Culegerea de față nu poate fi considerată completă, deoarece în multe muzee provinciale, pe care nu le-am putut cerceta, există încă material inedit⁷. Cele 26 de stațiuni arheologice din care se studiază stampile de amfore grecești se întind din regiunea Iași până în regiunea Oltenia (fig. 10). Ancheta făcută prin muzee, publicații de specialitate și printre arheologi arată până acum că amforele grecești stampilate nu au trecut și peste munte, în Transilvania. Până la noi descoperirii putem conchide că acest comerț s-a limitat în lumea triburilor daco-getice dintre Dunăre și Carpați⁸.

Asupra istoricului descoperirii în diferite stațiuni arheologice a stampilelor de pe amfore se pot da puține informații. Multe provin din descoperiri întâmplătoare, săpături neștiințifice (ca cele de la Stoiencu) sau din inedite investigații mai vechi (Popești, Zimnicea etc.).

Așezarea arheologică din satul Lunca Ciurei (sau Lunca Bîrnovei) se situează la circa 10 km SE față de orașul Iași și la o distanță de o jumătate km de gara Ciurea. Identificarea ei se datorează cercetărilor pe teren făcute de Eugenia și Nicolae Zaharia, colaboratori ai Filialei din Iași a Academiei. După descoperirea ei, cu sprijinul studenților cercurilor științifice de la Facultatea de Istorie din Iași, s-au făcut, în 1952 și 1953, două anchete pe teren. S-au strâns de la suprafața terenului, pe o întindere de circa 10 ha, bogate recolte ceramice: cioburi hallstattiene, Latene, bastarnice, fragmente de amfore elenistice și resturi de oale vechi românești. Cu prilejul acestor anchete s-au descoperit și trei, stampile pe amfore (nr. 2,3 și 10)⁹.

Cu fonduri bănești puse la dispoziție de către Academie în vara anului 1954, colectivul arheologic al șantierului Hlincea a efectuat un sondaj la Lunca Ciurei. Cu această ocazie a fost bine precizată stratigrafia așezării, precum și prezența unor bordeie. Ceramica prezenta „categorii cu totul diferite: ceramică indigenă lucrată cu mâna sau la roată din epoca Latene II, ceramică neagră numită bastarnică, lucrată tot cu mâna, o mare cantitate de fragmente de amfore grecești și cî-

⁶ Multe dintre stampilele de la Callatis publicate în diferite studii din *Dacia și Arh* sunt necitare în ceea ce privește lectura, bibliografia și locul lor de producție. Pentru cele de la Tomis nu avem o publicație detaliată. Pentru cele de la Histria, vezi V. Pârvan, în *Histria*, VII, București, 1923, și Canarache, *op. cit.* (v. mai jos, p. 52).

⁷ Catalogul nostru prezintă numai stampilele inedite sau pe cele care cer o nouă prezentare decât aceea făcută pînă acum.

⁸ Constatare pe care o facea și V. Pârvan, *La Dacie à l'époque celique*, în *Compte-rendu Acad. Inscr. et Belles-Lettres*, 1926, p. 89 și urm.

⁹ D. Tudor, *loc. cit.*

teva fragmente de vase elenistice de import”¹⁰. Pe fundul bordeielor, ceramica greacă apare asociată cu cea bastarnică. Săpăturile din 1954 au dat la lumină alte opt stampile de amfore (nr. 1,4—9 bis).

Așezarea arheologică de la Lunca Ciurei se întinde pe culmea nordică prelungită a Dealului lui Vodă, la 200 m E față de calea ferată și în marginea șesului pîriului Nicolina, care face aici o largă luncă, cîndva acoperită cu bălti și stuface. Întreaga regiune este azi cultivată cu cereale și în urma arăturilor apar la suprafața terenului numeroase fragmente ceramice.

Anchetele de suprafață din 1952 și 1953 au recoltat de pe întreaga suprafață a așezării antice ceramică brună getică din a doua epocă a fierului, ceramică neagră lustruită numită bastarnică, precum și 146 de fragmente de amfore grecești. După efectuarea operațiilor de curățire și clasare, s-a putut constata că, dintre fragmentele de amforă, 139 erau rhodiene și numai șase aparțineau altor centre de producție neidentificabile. Proportia corespunde cu a ștampilelor culese de aici, dintre care zece sunt rhodiene și numai una de altă proveniență¹¹. Tot atunci s-a mai putut observa că majoritatea ceramicii din această stațiune, contemporană amforelor grecești, e formată din vasele de producție locală din a doua epocă a fierului, cu o culoare exterioară neagră și lustruită, cu buza fațetată și tortă în formă de X. În Moldova, această ceramică a apărut ca urne de incinerație în cimitirul de la Poienești-Vaslui, pe care descoperitorul ei, cu ajutorul fibulelor, o datează în perioada Latène II și, pe baza unor analogii din alte părți, o identifică ca apartinând bastarnilor¹². Săpăturile arheologice de la Lunca Ciurei din 1954 au confirmat întru totul constatarilor noastre din 1953 în ceea ce privește poziția stratigrafică și cronologică a ceramicii îccale față de cea de import¹³.

Stampilele amforelor de la Lunca Ciurei de factură rhodiană conțin, în număr de trei, numele preotului eponim al zeului Helios (nr. 2, 6, 7) și sunt dateate precis între anii 220 și 180 î.e.n. Restul (nr. 1, 3—5 și 8) aparține unor producători din această insulă. Asocierea lor cu ceramică de factură bastarnică, în bordeiele de la Lunca Ciurei, o datează acum mai precis pe aceasta din urmă.

Dintre ștampilele pe amforă de la Lunca Ciurei, rămîne încă necunoscută ca loc de producție aceea semnată de Damophilos (nr. 10). Fiind descoperită în același complex arheologic cu cele rhodiene, ea poate fi socotită contemporană cu acestea. Deoarece pasta și conținutul epigrafic al ștampilei nu ne oferă caracteristicile celor din Knidos¹⁴, ea nu poate fi considerată enidiană. Este probabil ca ștampila lui Damophilos să aparțină unui producător, deocamdată încă necunoscut, dintr-un oraș pontic.

¹⁰ SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 183 și urm. În raportul colectivului sunt date numai desenele a șapte ștampile de amforă, fără lectura și bibliografia respectivă. Aceasta ne-a determinat să le inserăm în catalogul nostru, cu identificarea lor amănunțită; V. Canarache, *op. cit.*, p. 383, exagerăză numărul ștampilelor de amfore descoperite la Lunca Ciurei (peste 100 de bucăți).

¹¹ Caracteristicile tehnice ale pastei, culorii și formei amforei rhodiene au fost stabilită încă de Dumont (*op. cit.*, p. 8 și urm.) și confirmate ulterior de cercetările lui Schuchhardt, Nilson, Pridili etc.

¹² R. Vulpe, în *Materiale*, I, 1953, p. 492 și urm. Asocierea amforelor rhodiene cu ceramică de factură bastarnică

pare a fi asigurată și în stațiunea descoperită de N. Zaharia în 1953, pe dealul Boroștenilor, dintre satele Grajduri și Scîntea (r. Iași).

¹³ D. Tudor, *op. cit.*, p. 82. M. Petrescu-Dimboviță să pronunțat contra contemporanității la Lunca Ciurei a ceramicii grecești cu cea bastarnică, cf. *Studii și referate*, II, 1936, p. 55. Săpăturile din 1954 au lămurit această controversă, cf. SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 184.

¹⁴ C. Schuchhardt, *Die Inschriften von Pergamon*, II, Berlin, 1895, p. 424 și 434. Culoarea pământului și simpla indicare a numelui producătorului nu pot asigura de asemenea originea thasiană a acestei ștampile,

Apariția în mare număr a unor fragmente de amfore grecești din secolele III-II î.e.n. într-o așezare autohtonă din a doua epocă a fierului tocmai în nordul Moldovei constituie o descoperire arheologică de seamă, care deschide discutarea unor probleme de istorie social-economică nepuse pînă acum pentru epoca de descompunere a comunei primitive în aceste regiuni, ținuturi intrate și ele în contact cu cetățile sclavagiste grecești. Problema raporturilor economice dintre triburile locale ce ocupau pe atunci regiunea Iași se punea pînă acum față de orașele grecești elenistice, pontice și egeene, pe baza unui material documentar prea sărac și neconcludent, care se limita mai mult la descoperiri monetare.

Punctul cel mai nordic de pe teritoriul Moldovei în care se semnalase descoperirea unei amfore elenistice era Suceava¹⁵. Aici s-a descoperit o amforă aproape întreagă (înaltă de 52 cm), în rîpa numită „Malul Tătarăsc”, situată sub terasa pe care este zidită biserică Mirăuțiilor. Într-adevăr, amfora de la Suceava, prin forma ei, poate fi considerată ca elenistică tîrzie. Lipsa ștampilei pe ea este de asemenea un indiciu că poate fi datată în secolul I î.e.n., cînd obiceiul acestei mărcări a dispărut¹⁶. Entuziasmat de această descoperire, făcută în chip destul de izolat și neașteptat alături de cioburi zise „celtice”, Vasile Pârvan o considera un vas utilizat ca urnă funerară¹⁷.

Stațiunea antică cea mai nordică din Muntenia, care a dat o bogată recoltă de amfore elenistice ștampilate, este aceea de la Cetatea Dîmboviței (sau Cetatea lui Negru-Vodă), situată lîngă satul Stoieneni (r. Muscel, reg. Argeș). Pentru prima dată Gr. Tocilescu a semnalat descoperirea în acest loc a unei torti de amforă ștampilată ΗΡΩΝΟΣ¹⁸, iar Gh. Cantacuzino, mai tîrziu, publică alte trei ștampile¹⁹.

La aceste patru descoperiri mai vechi adăugăm acum alte 126 de descoperiri, între care 89 sunt rhodiene, cinci cnidiene, trei neidentificabile ca loc de producție și 29 de ștampile de imitație locală (nr. 11—109 și 170—198). Această bogată recoltă arată că așezarea getică de la Stoieneni poate rivaliza în cea ce privește obiectele de import cu unele orașe pontice. Cele 126 de torti de amfore sunt toate inedite și provin din fosta colecție a lui D. I. Băjan din com. Rucăr (r. Muscel). După moartea lui Băjan, acest material a trecut în posesia Muzeului raional din Cîmpulung-Muscel.

Timp de 20 de ani (1920—1940), cu bani proprii și fără autorizația Comisiei monumentelor istorice, D. I. Băjan a executat săpături în diferite puncte ale așezării de la Stoieneni, conduse cu pasiune de diletant. Împreună cu aceste fragmente de amfore grecești, el a scos și multă ceramică cenușie, lucrată cu mâna sau cu roata, rămasă pînă azi nestudiată în muzeul din Cîmpulung-Muscel. În afară de însemnarea localității de descoperire, făcută de Băjan direct pe obiect, nu posedăm alte date asupra descoperirilor lui la Stoieneni.

Așezarea getică de la Soienești (cunoscută și sub numele de Cetățenii din Vale) se găsește pe malul stîng al rîului Dîmbovița, sub schitul Negru-Vodă, într-un loc

¹⁵ Carl A. Romstorfer, *Jahrbuch des Bukoviner Landesmuseum*, VII, 1899, p. 112 și urm.

¹⁶ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 432.

¹⁷ V. Pârvan, *Getea*, București, 1926, p. 631.

¹⁸ Gr. Tocilescu, *Cîteva monumente epigrafice din Muzeul național de antichități*, București, 1903, p. 8. Lectura lui Tocilescu este a se corecta IEPΩΝΟΣ. Acest Ιέρων este un binecunoscut producător rhodian (cf. Pridik, *op. cit.*, p. 11, nr. 200—207 și Hiller v. Gaetringen, în *RE*, Suppl.

V, col. 838, s. v. Rhodos). Vezi și nr. 26 din catalogul nostru.

¹⁹ Gh. Cantacuzino, *Timbres amphoriques inédites trouvés en Roumanie, în Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 616, nr. 1—3. Ultimile două, socotite rhodiene de către autor (nr. 2—3), păstrează numai literele... ΩΝΟΣ pentru care se da întregirea: [Νε]ώνος. Dar un altare producător este necunoscut la Rhodos. Întregirea corectă este [Ιερ]ώνος, pentru care vezi nota precedentă,

strîmt de trecere din cauza stîncilor ce îngustează aici valea apei. Urme de cultură materială (între care și construcții cu zidării) există aici și din vremea feudală.

La Stoienești este de remarcat numărul impresionant de stampile rhodiene. Ele ne oferă 56 de nume de eponimi și 43 de producători. Aceasta nu înseamnă că avem dovedită prezența a 99 de amfore separate. Este știut că adesea se aplică la amforele rhodiene, pe o toartă, stampila cu numele eponimului, iar pe a doua aceea cu numele producătorului²⁰. Mai este apoi de reținut faptul că de la Stoienești provine și cel mai mare număr de stampile „barbare”, imitate de băstinași după cele grecești, fără să reușească a copia scrisul acestora.

În regiunea dintre Carpații meridionali și Dunăre se cunosc pînă acum și alte localități cu urme de amfore grecești stampilate.

Darea de seamă asupra săpăturilor făcute la *Piscul Crâsanî* (com. Crâsanî, r. Lehliu, reg. București) menționează descoperirea a circa 30 de amfore fragmentare diferite (thasiene, rhodiene etc.), împreună cu două torti stampilate din Rhodos, prost conservate, ceea ce nu a permis descifrarea scrisului²¹.

Așezarea de la *Spanjor* (r. Oltenița, reg. București) ne-a oferit încă din secolul trecut o amforă rhodiană intactă, stampilată pe ambele torti²². Ea indică eponimatul lui Aristodamos, preot al zeului Helios la Rhodos, prin anii 220–200 i.e.n., alături de numele producătorului Thiasos²³.

Regiunea de la vîrsarea Argeșului a fost una dintre cele mai bune pentru desfacerea amforelor grecești cu vin. În afara de cele două localități de mai sus, se mai cunosc și alte descoperiri (vezi fig. 10).

Dintr-o veche periegheză arheologică se păstrează la Muzeul național de antichități din București patru torti de amfore rhodiene, descoperite împreună cu ceramica Latène în vecinătatea satului *Tăriceni* (r. Lehliu, reg. București), pe malul rîului Mostiștea (nr. 114–117)²⁴. Locul descoperirii se numește „La Cetățuie”, toponimic ce poate indica o veche și importantă așezare din a doua epocă a fierului. Dacă ținem seama de cele patru toarte de amforă culese în urma unei simple vizite, la suprafața terenului, fără să se întreprindă aici săpături, înseamnă că importul de atare vase a fost însemnat la Tăriceni. Stampile de amforă de la Tăriceni arată numele a doi producători rhodiensi, Hermias și Bromios (nr. 115–116), necunoscuți în altă parte din nordul Dunării, precum și numele a doi eponimi, Eudamos și Alexiadas (nr. 114 și 117), primul cunoscut și la Stoienești, iar ultimul nou pentru regiunea ce ne interesează.

Săpăturile mai vechi de la *Popești* (r. Drăgănești-Vlașca, reg. București) au scos un însemnat număr de amfore stampilate, rămase inedite la Muzeul de istorie a orașului București. Majoritatea o constituie cele de imitație locală (nr. 151–169), între care multe cu aceeași marcă ca și pe unele de la Stoienești (nr. 154–158 și 169). Apar și numele a doi producători rhodiensi, Philostratos (nr. 118) și Sotas (nr. 119). Primul este unic ca semnalare la nord de Dunăre, iar al doilea este cunoscut la Stoienești (nr. 91–92). Săpăturile de la Popești,

²⁰ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 430 și urm. admis și de Erich Ziebarth, *Zur Handelsgeschichte der Insel Rhodos*, în *Mélanges G. Glotz*, II, Paris, 1932, p. 922, care găsește de asemenea că ambele stampile reprezintă garanții oficiale ale statului rhodian în privința vechimii vinului.

²¹ I. Andrieșescu, *Piscul Crâsanî*, București, 1924, p. 69 și urm. și fig. 204–205. Cf. și V. Pârvan, *op. cit.*, p. 204.

²² Gr. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*, București, 1900, p. 192, fig. 96; idem, *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului național de antichități*, I, București, 1902–1908, p. 182.

²³ Pridik, *Katalog...*, p. 5, nr. 81 și RE, Suppl. V, col.836. Cf. și nr. 2 din catalogul nostru,

²⁴ D. Tudor, *op. cit.*, p. 84.

redeschise în ultimii zece ani de colectivul condus de Radu Vulpe, au înmulțit numărul ștampilelor de pe amfore originale grecești sau de imitație locală. Au apărut ștampile rhodiene²⁵, precum și o amforă rhodiană întreagă, dar neștampilată²⁶. Pentru dovada imitării locale a vaselor rhodiene, este prețioasă apariția la Popești a unei „amfore miniatuă” (înaltă, de 0,155 cm)²⁷. Un fragment de toartă bicilindrică poartă aici inscripția Θεόδας fiind probabil din Cos²⁸. Ștampilele de imitație locală ocupă aici un mare loc și găsim între ele multe tipuri întâlnite la Stoienești²⁹.

La micul muzeu al școlii elementare din satul *Greaca* (r. Oltenița) se păstrează o ștampilă pe o toartă de amforă descoperită pe teritoriul satului, cu numele producătorului rhodian Dracontidas (nr. 120), de asemenea neîntâlnit la nord de Dunăre.

Din ostrovul de la *Căscioarele* (r. Oltenița reg. București), a ajuns la Muzeul național de antichități din București o toartă de amforă de formă rhodiană, dar de o producție locală, pe care se întâlnește o marcă dreptunghiulară, comună la Stoienești și Popești (nr. 150, 154 și 191). În această lăcație, săpături organizate între cele două războaie mondiale au scos multe fragmente de amfore elenistice, împreună cu două ștampile pe torti, ambele nesigure ca lectură și loc de import³⁰. Prima, semnată de Herakleitos, ar fi cnidiană (după descoperitor), iar a doua, cu eponimatul unui Apollonios, nu știm de unde provine.

Săpăturile de la *Tinosul* (r. și reg. Ploiești) au dat multe fragmente de amfore, de o tehnică similară cu a celor de la Piscul Crăsan³¹. Unele aparțin epocii elenistice, altele, celei imperiale romane timpurii. Se semnalează și o singură toartă de amforă marcată cu numele astynomului pontic Phainippos, cunoscut la Panticapeum și Olbia³².

În părțile nordice și sudice ale Munteniei sînt semnalate și alte descoperiri de amfore grecești asupra căror ne lipsesc date precise³³.

Într-o movilă de la *Gura Vițoarei* (r. Teleajen, reg. Ploiești) s-a aflat o amforă intactă, înaltă de 1 m³⁴. Dacă compoziția pastei și culoarea ei galben-deschis, cu nuanță de roz, ar putea arăta o producție rhodiană, în schimb forma gîțului, tortile bicilindrice și absența ștampilei pledează pentru atelierele ceramice din Cos, unde găsim elemente asemănătoare³⁵.

Din vecinătatea orașului *Giurgiu* putem semnala o descoperire cu numele producătorului rhodian Timarchidas (nr. 123).

Tot pe Dunăre, la *Zimnicea*, s-au făcut însemnante descoperiri de amfore ștampilă, rămase pînă acum necunoscute. Din săpăturile conduse din 1924 de către I. Andrieșescu³⁶, apoi din cele din 1948 și 1949, întreprinse de un colectiv condus de I. Nestor³⁷, au rezultat un număr de 23 de ștampile de amfore, dintre

²⁵ SCIV, VI, 1–2, 1955, p. 249, fig. 17/2, și *Materiale*, III, 1957, p. 231, fig. 11/1–2; Ἀντίοχος și Δῶρος.

²⁶ *Materiale*, III, 1957, p. 231, fig. 7.

²⁷ SCIV, VI, 1–2, 1955, p. 249, fig. 18/1.

²⁸ *Ibidem*, p. 252, fig. 16.

²⁹ *Ibidem*, p. 249, fig. 17/3 și *Materiale*, III, 1957, p. 231, fig. 11/3–7.

³⁰ Gh. Ștefan, *Dacia*, II, 1925, p. 398.

³¹ R. și E. Vulpe, *Les fouilles de Tinosul*, în *Dacia*, I, 1924, p. 203.

³² Pridik, *Katalog...*, p. 80, nr. 369–372.

³³ *Reperitorul arheologic al R. P. R.* (în manuscris) semnalează descoperirea în 1929 a unui fragment de amforă grecească la *Prundu* (r. Vidra, reg. București), pe locul numit Vadul Pescăriei.

³⁴ C. Petrescu-Sava și I. Nestor, în *RPAN*, II–IV, 1940, p. 87, fig. 6.

³⁵ E. M. Staerman, *op. cit.*, p. 34.

³⁶ Materialul l-am putut avea la îndemnă pentru studiu prin bunăvoiețea lui I. Nestor.

³⁷ Rapoartele acestor două campanii de săpături sunt publicate în *Studii*, I, 1949, p. 116 și SCIV, I, 1950, p. 93 și urm.

care 15 cu inscripții grecești (nr. 125—139) și opt fără inscripții, de producție locală (nr. 142—149). Față de alte centre cu astfel de descoperiri, cel de la Zimnicea se remarcă prin varietatea provenienței stampilelor. Cele 15 mărci pe tortile de amforă de la Zimnicea se repartizează astfel: două thasiene, patru rhodiene, cinci sinopiene, una din Cos, una heracleeană pontică (?) și două de proveniență neclară. Se constată astfel că așezarea getică de la Zimnicea a avut cele mai vechi și mai variate legături economice cu orașele grecești egeeene și pontice. Aceste schimburi făcute direct cu negustorii greci au fost favorizate, la Zimnicea, de posibilitatea pe care o aveau corăbiile grecești de a pătrunde pe Dunăre și de a-și descărca marfa aici.

Așezarea getică de la Zimnicea, din care provin cele 23 de stampe de amforă, se găsește la 250 m spre vest de actualul oraș, în locul numit „La Cetate”. Ea datează din a doua epocă a fierului și prin săpături, s-au descoperit interesante urme ale unor construcții din lemn și piatră, unde alături de material getic indigen, au apărut multe obiecte grecești de import (monede, o cupă de argint, ceramică, fibule, un coif de fier etc.). Stratigrafia și inventarul arheologic dovedesc că „burgul” getic de la Zimnicea a avut o existență între secolele al IV-lea și al II-lea î.e.n. cu o viață mai înfloritoare în secolele III — II î.e.n. și fără nici un indiciu de lozuire în secolul I î.e.n.³⁸. Cea mai veche urmă de import grecesc la Zimnicea este un fragment de vas cu figuri roșii, datat la finele secolului al V-lea î.e.n.³⁹. Populația locală cunoștea o accentuată diferențiere socială și economică, observată mai ales în cimitirele tumulare⁴⁰.

Repertoriul stampilelor de la Zimnicea arată un import din prima jumătate a secolului al IV-lea pînă în secolul I î.e.n. Cele mai vechi dintre aceste documente comerciale sunt heracleene și thasiene, urmate de cele rhodiene, cosiene și sinopiene. Nu apar însă și cele cnidiene.

În ceea ce privește importul de amfore thasiene la nord de Dunăre, acesta a fost mult exagerat de către vechii noștri arheologi. Realitățile arheologice arată că, în afară de Zimnicea, singura localitate unde se pot da ca sigure amfore thasiene, datorită stampilelor, este Poiana (r. Tecuci, reg. Galați)⁴¹. Din regiunea vîrsării Prutului și Siretului în Dunăre avem, de fapt, și urmele celor mai vechi mărfuri grecești de import atestate prin descoperirile de la Barboși, Frumușita, Poiana etc.⁴², care încep cu secolul al VI-lea î.e.n. La Piscul Crăsan s-au aflat numai cioburi de amfore thasiene, dar nici o stamplă⁴³. Cum și simplele fragmente de amforă se confundă foarte ușor între ele în privința locului de producție, nu putem avea deplina certitudine pentru originea thasiană a celor de la Piscul Crăsan. De aceea, în stadiul actual al descoperirilor arheologice trebuie să constatăm că

³⁸ Studii, 1, 1949, p. 119 și SCIV, I, 1950, p. 94 și urm.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ SCIV, I, 1950, p. 100.

⁴¹ V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de Jos*, București, 1913, în ARMSI, XXXVI, 4, p. 100 și urm., fig. 6; idem, *La pénétration hellénique et hellénistique dans la vallée du Danube*, în BSH, X, 1923,

p. 13, și R. Vulpe, în SCIV, II, 1951, p. 187, fig. 16, și SCIV, III, 1952, p. 198, fig. 19/2—4.

⁴² V. Pârvan, *La pénétration . . .*, p. 4. Bibliografia și ultimele descoperiri la M. Petrescu-Dimbovița, *Descoperirea arheologică de la Frumușita*, în SCȘIași, IV, 1—4, 1953, p. 497 și urm.

⁴³ I. Andrieșescu, op. cit., p. 69, și V. Pârvan, *Getica*, p. 205.

negustorii thasieni au atins cu mărfurile lor numai localitățile getice importante din imediata vecinătate a Dunării, în sudul Moldovei și la Zimnicea⁴⁴.

O constatare similară o putem face și în ceea ce privește pătrunderea amforelor produse în orașele grecești de la Pontul Euxin, prezența lor menținându-se de asemenea în vecinătatea malului stîng al Dunării, la Zimnicea, probabil la Tinosul, destul de dubios la Stoienești⁴⁵.

Pe teritoriul Olteniei se pot nota cele mai vestice descoperiri de amfore grecești stampilate, în număr de trei.

La *Baia de Fier-Polovragi* (r. Gilort, reg. Oltenia), în Peștera Muierilor, a fost descoperită, împreună cu ceramica Latène, o stampilă rhodiană cu numele eponimului Damothemios, databilă din anii 220–180 i.e.n. (nr. 121)⁴⁶.

Mai spre vest, în actualul sat *Runcu* (r. Tg.-Jiu, reg. Oltenia) s-a găsit o altă stampilă rhodiană, cu numele eponimului Theuphanes (nr. 122)⁴⁷.

În campania de săpături arheologice de la cetatea *Sucidava*, de pe Dunăre (com. Celeiu, r. Corabia, reg. Oltenia), s-a descoperit un fragment dintr-o stampilă englifică ce fusese aplicată pe gîtu amforei, care, după toate aparențele, este de origine heracleeană pontică din secolul al III-lea i.e.n. (nr. 124).

★

Primul care a căutat să stabilească cronologia importului de amfore grecești la nord de Dunăre a fost Vasile Pârvan⁴⁸. El plasează importul amforelor din Thasos și secolele IV–III i.e.n., al celor rhodiene în secolele III–I i.e.n. și al celor din Knidos în secolele II–I i.e.n. În ceea ce privește amforele thasiene, părerea sa este justă; cît privește pe cele rhodiene, se pare că este necesar a ne opri în secolul al II-lea i.e.n., cînd, în urma ultimului război macedonean (167 i.e.n.), Roma dă cunoscută lovitură economică Rhodosului. Căderea economică a Rhodosului va înlesni pătrunderea în secolul al II-lea i.e.n. a amforei cnidiene la nord de Dunăre, dar într-un număr mult mai modest. Este însă greu de precizat dacă negustorii cnidieni mai sunt prezenti aici și în secolul următor, deoarece acum aproape dispără obiceiul stampilarii acestor vase. Prin descoperirea stampilei de la Zimnicea cu numele producătorului Adaios (nr. 131), avem acum certitudinea că și Cosul a exportat amfore cu vin la nord de Dunăre. Mănușile bicilindrice erau semnalate mai demult, dar absența stampilelor și faptul că și alte centre au folosit asemenea torti, nu puteau duce la o concluzie precisă. Ca datare, ele se plasează în secolele II – I i.e.n.⁴⁹. Se pare că activitatea modestă a producătorilor din orașele pontice s-a desfășurat paralel cu a celor rhodiene și cnidieni în secolele III–II i.e.n. Se prea poate ca Heracleea pontică să fi fost prezentă aici o dată cu Thasosul, dar Sinope, după studiile făcute de Grakov asupra cronologiei astinomilor săi, trimitea vin la nord de Dunăre în secolele III–II i.e.n.⁵⁰.

⁴⁴ Exportul thasian este slab cunoscut la Tyras (cf. Staerman, *op. cit.*, p. 33, îl plasează aici în secolele IV–III i. e. n.), mai bogat la Histria (cf. V. Canarache, *op. cit.*, p. 40 și urm.) și foarte activ în estul Thraciei (cf. K. Skorpil, *Amphorenstempel von Westküste des Schwarzen Meers*, în *Izvestia-Institut*, VIII, 1934, p. 24 și urm.). Stampila de la Poiana, pe care apare Hercule trăgind cu arcul (V. Pârvan, *Castrul . . . , loc. cit.*), este una dintre cele mai vechi (cf. Staerman, *op. cit.*, p. 34).

⁴⁵ Stampila de la Stoienești cu numele astinomului

Aischines a lui Mithridates, publicată de Cantacuzino, *loc. cit.*, p. 612, nr. 19, care găsește analogii în descoperirile de la Taman (cf. Pridik, *Katalog*, p. 5, nr. 3 și p. 62, nr. 15). Descoperirea ei la Stoienești este însă dubioasă, fiindcă provine din colecția Butculescu, care nu are catalog.

⁴⁶ *SCI* IV, 1–2, 1953, p. 206, fig. 11/10.

⁴⁷ *SCI* V, 3–4, 1955, p. 402.

⁴⁸ *La pénétration . . . , p. 20, și Gelica*, p. 205.

⁴⁹ Staerman, *op. cit.*, p. 39 și urm.

⁵⁰ Grakov, *op. cit.*, *passim* și Staerman, *op. cit.* p. 34.

Raritatea amforelor de producție pontică pe teritoriul dintre Carpați și Dunăre este o dovadă că schimbul dintre triburile geto-dacice și negustorii egeeni nu se făcea prin intermediul grecilor de la Marea Neagră, ci direct. Corăbiile thasiene, rhodiene și cnidiene au putut pătrunde pe Dunăre pînă la Porțile de Fier. Negustorii își aveau pe ambele maluri ale Dunării puncte de întîlnire pentru schimb, în locurile unde importante ape se vîrsau în fluviu și pe ale căror vâi existau drumuri naturale de comerț⁵¹. Ca puncte de descărcare a amforelor cu vin (mai puțin cu untdelemn), un rol important l-au avut regiunile de șes de la vîrsarea Prutului, Siretului, Argeșului, Oltului și Jiului. Harta descoperirilor stampilelor de amforă (fig. 10) arată clar aceste centre de difuzare a mărfurilor. Descărcate aici amforele cu vin sau untdelemn fin grecesc au putut ajunge pînă în văile sudice ale Carpaților meridionali⁵². Pînă în prezent, nici o descoperire arheologică sigură nu ne poate arăta pătrunderea acestor amfore în Transilvania și Banat.

Transportul amforelor umplute cu vin era foarte lesnicios pe apa Dunării. Dar în interiorul Daciei, pînă în punctele cele mai îndepărtate cunoscute azi, ca Lunca Ciurei, Gura Vițioarei, Stoienești, Baia de Fier și Runcu, s-au folosit numai drumurile terestre, deoarece navegația în susul rîurilor ce coboară din Carpați nu era posibilă. Amforele se descărcau din corăbii chiar pe malul Dunării, acolo unde erau principalele capete ale drumurilor ce urcau spre munte și care se legau de fapt cu văile marilor rîuri. În tîrgurile de la Dunăre acestea erau schimbate cu mărfurile locale, primite de la negustorii băstinași. Aceștia le transportau apoi pînă în văile Carpaților și în nordul Moldovei, acolo unde puteau găsi clienți. Nu apare cu totul exclusă posibilitatea ca și unii negustori greci, în chip izolat, să fi însoțit aceste transporturi în scopul cunoașterii bogățiilor din interior, fără ca aceasta să însemne un comerț regulat între ei și cei îndepărtați de Dunăre.

Este clar că în lumea autohtonilor dintre Carpați și Dunăre se creaseră încă din secolul al III-lea î.e.n. situații favorabile pentru înlesnirea unor schimburi atât de dificile, cum este al amforelor cu vin. Drumurile de pe văile unor rîuri capricioase, ca cele ce curg din Carpați, erau extrem de primitive, încît pe locurile accidentate amforele cu vin se puteau sparge foarte ușor. Transporturile mai aveau de înfruntat nesiguranța drumurilor în regiuni păduroase și accidentate, unde puteau fi atacate de hoți. De aceea, de la Dunăre se organizau convoaie de vehicule sau de cai cu samare, pe care aceste vase trebuiau împachetate cu priceperc.

Pentru ca aceste produse grecești să ajungă cu bine la sute de kilometri depărtare de Dunăre, pînă lîngă Iașii de azi sau în creierii munților, la Stoienești, Baia de Fier și Runcu, înseamnă că, pe lîngă paznicii personali ce-și tocmeau acești negusotri, libera lor circulație trebuia asigurată și altfel. Este cu mult prea devreme ca să putem vorbi de organizații statale între Carpați și Dunăre, dar în mod sigur existau atunci pe teritoriile Moldovei, Munteniei și Olteniei uniuni de triburi conduse de șefi care, prin bunăvoiță și interesul de a încasa taxele de tranzit, asigurau negustorilor locali de vinuri libera circulație prin locurile controlate de ei.

⁵¹ I. Andrieșescu, *De la preistorie la evul mediu*, București, 1924, p. 50: „Drumurile au fost văile munților, începînd cu aceea a Dunării în sus și locurile erau bogate în de toate, în grine, în pici, în miere și în sclavi”. Cf. și V. Pârvan, *Gélica*, p. 608.

⁵² V. Pârvan, *La pénétration...*, p. 20, și I. Andrieșescu, *De la preistorie...*, p. 52, compară pătrunderea corăbiilor rhodiene pe Dunăre cu a venețienilor din evul mediu. Este știut că vinul din Rhodos se bea și la Susa, cf. E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 923.

Ar fi greșit să credem că pătrunderea amforelor grecești găsea aceeași ușurință de circulație ca alte mărfuri grecești întâlnite în aceeași regiuni (monede, produse metalice, sticlărie, diferite podoabe etc.) și care au precedat comerțul cu vin. Acestea erau mărfuri cu un volum mic, rezistau cu succes la dificultățile transportului, puteau trece ușor din mînă în mînă pînă în cele mai îndepărtate regiuni ale U.R.S.S., Poloniei, Cehoslovaciei și Ungariei. De aceea aria lor de răspîndire a fost mult mai mare decît a amforelor cu vin.

Harta descoperirilor arată pînă acum că cei mai mulți consumatori autohtoni ai vinurilor grecești se găseau în imediata vecinătate a malului stîng al Dunării. Cei mai mulți apar în regiunea vărsării Argeșului, dar trebuie avut în vedere că aceasta este una din zonele mult cercetate de către arheologi. Din cele mai vechi timpuri însă Argeșul și Dîmbovița au oferit cele mai bune căi naturale pînă în Carpații munteni. Pentru descoperirile de la Lunca Ciurei în Moldova, rolul acesta l-a avut Prutul, iar pentru cele de la Baia de Fier și Runcu din nordul Olteniei ca mijlocitor de transport a fost Jiul.

Amforele cu vin grecesc se transportau de la Dunăre, direct la consumatorul ce la cerea, de către negustorii locali, fie că acești clienți se găseau lîngă Dunăre, fie că erau la sute de kilometri depărtare de aceasta⁵³.

O altă întrebare ce se pune cercetătorului este în legătură cu consumatorii vinului grecesc, mai apropiati sau mai îndepărtați de Dunăre. Dacă ținem seama de marile depărtări de la care se aduceau aceste produse și de riscul transportului unor mărfuri atât de fragile, ajungem la concluzia că prețul lor la locul de desfacere era destul de ridicat. Clientii puteau fi găsiți numai în anumite locuri, acolo unde stăteau virfurile aristocrației tribale getice. Cioburile de amforă descoperite în cantități mari în localități mult îndepărtate de Dunăre, ca Lunca Ciurei și Stoenești, în care s-au făcut numai modeste săpături arheologice, arată că, indiferent de depărtarea de fluviu, în aceste așezări getice s-a importat vin grecesc, timp de cel puțin două secole în cantități destul de apreciabile. Importul de vin egeic a continuat și după încreșterea comerțului cu Rhodosul și Cnidosul, dar noi nu-l mai putem sesiza bine, din pricina părăsirii în secolul I î.e.n. a sistemului ștampilării amforelor. El va fi continuat pe o scară mai redusă, dar obișnuința și nevoia au dus la o încercare de a-l suplini cu o producție vinicolă locală, dovedită prin ștampile anepigrafice.

Ca să-și poată procura în mod curent asemenea produse, trebuia ca și aristocrația locală să fi fost posesoarea unor însemnate bogății care să-i permită a face schimbul cu negustorii greci. Deci, în lumea acestor triburi exista o pătură înstărită, al cărei număr de indivizi nu trebuie exagerat. Alături de alți factori locali, contactul cu orașele sclavagiste grecești accelerase în sinul acestor triburi procesul descompunerii formelor de viață ale organizației gentilice.

Moneda dacică nu a apărut pînă acum în orașele grecești, ea circula în mici cantități între triburile ce o emiteau, încît nu a putut exista ca mijloc de schimb pentru virfurile grecești. Tot rare sunt la nord de Dunăre monedele orașelor grecești, cele macedonene și chiar dinarul roman republican. Este de altfel știut că negustorii greci nu veneau în Dacia după monedă, ci pentru mărfuri ce lipseau

⁵³ Vezi pentru un altare comerț la Tyras, Staerman, *op. cit.*, p. 31,

în sud. Amforele cu vin și alte produse grecești se schimbau pe solul Daciei cu cereale, lînă, piei, ceaiă, miere, răbi⁵⁴ etc., mărfuri de care dispuneau triburile locale. Comerțul elenistic cu vin și untdelemn, la Dunăre, apare foarte activ tocmai în perioada când se cunosc sclavi geto-daci cumpărăți de aici⁵⁵. Toate aceste mărfuri erau cerute pe piața egeeancă mai mult decât metalele prețioase. Transportul lor spre Dunăre era mai lesnicios decât al amforelor cu vin spre nord. Se puteau încărca pe plute sau bârci mari ce coborau ușor pe ape, ca Prutul, Siretul, Oltul etc.

Întărirea legăturilor cu negustorii greci veniți cu corăbiile pe Dunăre a accelerat o serie de transformări economice și sociale în sînul triburilor geto-dacice, la est și sud de Carpați. În primul rînd, nevoile de schimb cu negustorii greci au dus la o intensificare a producției mărfurilor cerute de aceștia. Astfel s-a adîncit diferențierea socială în sînul societății locale, s-a întărit exploatarea pădurilor de jos, iar numărul sclavilor trimiși spre sud ca mîna de lucru la ergasteriile grecești a crescut semnificativ.

★

Cronologia producției și exportului de amfore rhodiene stampilate, singurele mai concludente ca datare, a preocupat pe cercetători încă din secolul trecut. În acest domeniu a început să se face lumină numai în prima jumătate a secolului nostru, pe măsura intensificării săpăturilor din insula Rhodos și a publicării acestor obiecte descoperite în locurile de desfacere, mai ales în orașele grecești de pe coasta nordică a Mării Negre. În această privință merită să se mențione o serie de culegeri și încercări de sistematizare cronologică a materialului, făcute în primul rînd de F. Bleckmann⁵⁶. Cam în același timp, danezul P. Nilson⁵⁷ cataloghează 3 000 de stampile rhodiene din săpăturile executate pe insula Rhodos și, după un studiu temeinic al formei și conținutului stampilelor, largeste cunoștințele privitoare la eponimii și producătorii rhodieni. Studiile celor doi învățăți folosesc de asemenea observațiile mai vechi ale lui Dumont, precum și importanța contribuție adusă de citata lucrare a lui C. Schuchhardt⁵⁸, în care publicase tortile de amfore descoperite în săpăturile de la Pergamon. Prețioase rămîn și astăzi observațiile lui Schuchhardt privitoare la grafia stampilelor rhodiene, din care a extras o serie de concluzii cu caracter cronologic, dovedind, între altele, că ultimele mărci de pe amforele rhodiene aparțin secolului al II-lea i.e.n.⁵⁹.

Încă din secolul trecut arheologii ruși au trecut la studiul amănunțit al stampilelor de amfore descoperite pe coasta nordică și estică a Mării Negre, regiuni care prezintă aceleiasi aspecte ca cele întâlnite și pe coasta dobrogceană. Această muncă

⁵⁴ Pentru Rhodos ca piață importantă de sclavi, în epoca elenistică, vezi E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 923.

⁵⁵ D. Tudor, *Istoria sclavăjului în Dacia română*, București, 1957, p. 24.

⁵⁶ F. Bleckmann, *De inscriptionibus quae leguntur in vasculis Rodiis*, Göttingen, 1907; idem, *Zu den rhodischen eponymen Heliospriestern*, în *Klio*, XII, 1912, p. 249–258, prezintă o listă bogată de atare eponimi (p. 252–258), din care deduce că exportul cel mai activ cu vin s-a făcut între anii 220 și 180 i. e. n. și a fost foarte slab în perioada 180–150 i. e. n. (cf. și p. 249).

⁵⁷ *Explorations archéologiques de Rhodes*, V: *Timbres amphoriques de Lindos etc.*, în *Bull. de l'Acad. Royale des Sciences et des Lettres de Danemark*, 1908, p. 37–180.

⁵⁸ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 423–491. Săpăturile de la Pergam au dat un număr de 882 de stampile pe amfore, dintre care 799 sunt rhodiene, 15 thasiene, 5 enidiene și 63 din diferite alte locuri. De la Athena, Dumont, *op. cit.*, *passim*, a publicat 347 de stampile rhodiene, 1 749 enidiene și 124 thasiene. Cifrele sunt, ca și pentru nordul Dunării, concludente pentru stabilirea intensității legăturilor comerciale cu cele două mari centre exportatoare de vin.

⁵⁹ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 432.

de colecționare, catalogare și clasificare întreprinsă de ei timp de aproape un secol a ajuns la o sinteză admirabilă prin catalogul ștampilelor de amforă păstrate la Ermitaj, publicat de E. M. Pridik⁶⁰.

Lista completă a eponimilor din Rhodos, alcătuitură pe baza cunoștințelor epigrafice culese din săpăturile făcute în insulă și confruntate cu indicațiile culese din ștampilele amforelor, a fost bine stabilită de către unul dintre cei mai buni cunoșători ai istoriei și arheologiei rhodiene, Hiller von Gaertringen⁶¹. Ea este de mare utilitate pentru datarea materialului ceramic rhodian descoperit pe teritoriul patriei noastre.

Prin publicarea și sistematizarea unui nou material privitor la amforele grecești ștampilate, cercetătorii sovietici au lărgit și mai mult cunoștințele noastre privitoare la datarea lui. Pentru studierea materialului arheologic asemănător de la noi rămân mai importante contribuțiile aduse de B. N. Grakov⁶² și E. M. Staerman⁶³. Atenția lui Grakov s-a îndreptat asupra ștampilelor din catalogul lui Pridik cu numele astinomilor pontici. După ce urmărește amănușit locul de producție al amforelor, răspândirea lor, conținutul ștampilelor, grafia lor, emblemele etc., el propune metodele de datare și clasificare a acestor ștampe (cap. V), aceasta fiind cea mai prețioasă contribuție a sa și pentru cronologia mărcilor pontice descoperite la noi. Articolul său de Staerman studiază în bloc terțile de amforă descoperite la Tyras, deci într-un centru apropiat de regiunea noastră, de unde se putea trimite această marfă pe teritoriul Moldovei și în care putem surprinde fenomene economice similare cu cele de la est și sud de Carpați. Cele 588 de ștampe ceramice descoperite la Tyras pînă în 1948 se repartizează astfel: 310 rhodiene, 28 thasiene, 19 enidiene, 39 cosiene, 93 sinopiene, 32 heracleene pontice, 8 chersonesiene și 63 de proveniență necunoscută. Repartiția arată că cel mai intens import la Tyras îl doține tot Rhodosul și, după cum remarcă autoarea, majoritatea amforelor rhodiene vin aici în perioada 220—180 i.e.n. După catastrofa economică a insulei, pînă în 150 i.e.n., abia 38 de ștampe mai indică legăturile economice cu orașul de la gura Nistrului⁶⁴. După 180 i.e.n., locul rhodienilor va fi treptat acaparat pe piața de vin din jurul Mării Negre de către negustorii enidieni. Dar ei nu au reușit să aducă la Tyras volumul de vinuri vîndut de predecesorii lor. Ca și în regiunile de la nord de Dunăre, la Tyras, Thasosul este, de asemenea, slab documentat⁶⁵.

★

⁶⁰ E. M. Pridik, *Katalog... passim*. Sinteză și concluzii noi privitoare la această lucrare prezintă ulterior: idem, *Zu den rhodischen Amphorenstempeln*, în *Klio*, XX, 1925, unde aflăm o listă imbusnătățită privitoare la eponimi (p. 317—320) și producătorii (p. 320—321) rhodiene, apoi în *Dic. Asyndomenamen auf Amphoren- und Ziegelstempeln aus Südrussland*, în *Sitz. Ber. Berl. Akad.*, 1928, p. 312 și urm. Vezi încă E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 914 și urm., și E. Minns, *Scythians and Greeks*, Cambridge, 1913, p. 319 și urm.

⁶¹ RE, Suppl., V, s. v. *Rhodos*, col. 731—840.

⁶² B. N. Grakov, *op. cit., passim*.

⁶³ E. M. Staerman, *op. cit., passim*.

⁶⁴ Ibidem, p. 31 și urm. La Olbia cel puțin 47% din ștampile de amforă sunt rhodiene. E. Ziebarth, *op. cit.*,

p. 922, limitează producția de amfore ștampilate de la Rhodos între anii 225 și 150 i. e. n.

⁶⁵ În schimb Thasosul vine mult vin în Thracia (Staerman, *op. cit.*, p. 33). Autoarea sovietică admite și ea datarea importului thasiilor spre nord în secolele IV—III și contemporaneitatea ștampilelor rhodiene cu cele enidiene, după Grakov, pe coasta nordică a Mării Negre și la Dunăre (*ibidem*, p. 31). Grakov, în *VDJ*, 3, 1939, p. 287, și A. B. Ranovici, *Elenismul și rolul său istoric*, București, 1953, p. 311 și urm., menționează descoperirea pe coasta nordică a Mării Negre a 6 000 de ștampe de amforă, în majoritate elenistice. Pridik, *Katalog...*, catalogase din aceeași regiune, pînă în 1917, 5 100 de atare ștampe, dintre care 2 285 cu eponimi și 2 815 cu nume de producători.

Prin stampilele de amforă care oferă o datare sigură, cum sănt cele rhodiene, se poate ajunge la fixarea cronologică a unor culturi materiale locale, atunci cînd se descoperă alăturate. Este situația de la Lunca Ciurei, unde stampilele rhodiene au fost găsite asociate cu vase negre-lustruite, cu buze scunde-fațetate și cu torți mici în formă de X concav, ceramică specifică cimitirului de la Poicnești-Vaslui, atribuită bastarnilor și datată de către descoperitorul ei în secolele II — I î.e.n.⁶⁶. Cum triburile de bastarni sănt prezente pe teritoriul Moldovei încă de la finele secolului al III-lea î.e.n. (după alte izvoare) și hegemonia lor ține între anii 200 și 70 î.e.n.⁶⁷, este clar că în așezarea de la Lunca Ciurei consumatorii vinurilor rhodiene în perioada 220—150 î.e.n. nu pot fi decit aceștia. La finele secolului al III-lea î.e.n., bastarnii ocupaseră delta Dunării și aduceau cetăților grecești multe greutăți de natură economică și militară⁶⁸. Amforele grecești de la Lunca Ciurei puteau ajunge printr-un comerț normal în acest centru bastarnic, dar putem bănuia că ele puteau fi cerute și ca un fel de tribut din orașele grecești pontice care le cumpărau de la rhodieni. Aceasta nu înseamnă însă că numai aristocrația tribală bastarnică consuma vinul grecesc, deoarece în alte regiuni, unde prezența bastarnilor nu este documentată, ca în Muntenia și Oltenia, amforele grecești apar asociate cu ceramică getică din aceeași vremě, ceea ce dovedește că și cei înstăriți din lumea triburilor dacice importau această băutură. Către sfîrșitul secolului al III-lea î.e.n., dar mai ales în cel următor moneda greacă, macedoneană și dacică ajunge în mîinile aristocrației dacice și contribuie prin aceasta la întărirea legăturilor economice⁶⁹. Si într-un caz și în altul vedem îscusința negustorilor rhodieni, care au reușit ca produsele lor să pătrundă adînc pe teritoriul triburilor barbare, atât printre indigeni, cât și printre cotropitori⁷⁰.

La Stoienești s-au găsit aproximativ 22 de cioburi de amfore rhodiene însemnate local cu diferiți grafiți (fig. 6). Între ele există patru cioburi pe care apar elar literele grecești : A, H, Y și O (fig. 6, nr. 112—117), zgîriate pe cioburi izolate după spargerea vasului. Întîlnim, de asemenea, și un mare număr de semne, ca pătrate, carouri, cercuri radiante, ramuri, cruci etc. (fig. 6, nr. 120 — 129), care, ca în cazul celor cu litere, prin simplicitatea lor arată încercarea unor localnici de a serie pe un material la îndemînă și pentru care aveau ca model de imitat literele și forma stampilelor grecești. Ei nu cunoșteau alfabetul grecesc și nici limba greacă, de aceea alegeau din textul stampilelor literele cele mai ușor de reprodus. Este de asemenea clar că unele cadre dreptunghiulare grafitate pe cioburi (fig. 6, nr. 130, 123, 127 și 129), precum și unele cercuri (fig. 6, nr. 116, 131, 122, 132 și 133), sănt schițate aici după forma patrulateră sau circulară a stampilelor de pe amforele rhodiene.

Largul import de amfore grecești a dus la imitarea acestor vase la nord de Dunăre și în același timp a creat o producție specială și un comerț local cu vinuri.

⁶⁶ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poicnești*, în *Materiale*, I, București, 1953, p. 421.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 494.

⁶⁸ D. M. Pippidi, în *SCIV*, IV, 3—4, 1953, p. 494.

⁶⁹ C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1954, p. 10.

⁷⁰ Cicero, *De imper.*, 34, admiră îscusința maritimă a rhodienilor, o compară cu a Athenei și a Cartaginei, încheind : „... Quorum usque ad nostram memoriam

disciplina navalis et gloria remansit”. Codul maritim al rhodienilor a fost adoptat de multe popoare antice. Aceasta îl determină pe Antoninus Pius să declare că, desigur, împăratul roman e stăpînul lumii, pe mare domnește încă legea maritimă a rhodienilor (cf. *Dig.*, XIV, 2,9). Importanța comerțului cu vin rhodian este îndeajuns subliniată de Ranovici, *op. cit.*, p. 314 și urm. și de E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 924.

Pînă acum, așezările de la Stoienești, Zimnicea, Popești și Căscioarele ne-au furnizat aproximativ 70 de ștampile de amforă imitată, dintre care 57 au rămas inedite (nr. 142—198). În afară de un singur exemplar descoperit la Histria⁷¹, atare imitații nu se întâlnesc în orașele grecești pontice, ceea ce exclude proveniența lor de aici. Olarii de la nordul Dunării iau ca model al imitației lor amfora rhodiană, mai rar pe cea cnidiană, pe care o lucrează din lut local, de culoare cărămiziul sau cenușiu cu mult nisip în pastă. Din faptul că majoritatea tortilor afectează silueta elegantă a celor rhodiene deducem că imitațiile au avut loc în perioada importului rhodian (220—150 i.e.n.) sau nu mult timp după încetarea acestuia. Contemporaneitatea celor două tipuri ne este asigurată prin apariția lor simultană, la același nivel, în straturile de cultură de la Popești și Zimnicea.

Dintre aceste imitații nu avem pînă în prezent nici o amforă întreagă, ca să putem face o comparație cu silueta celor rhodiene. În schimb, deducem din tehnica lucrului și din miezul vînat al pastei (ca rezultat al nepriceperii arderii lor) că aceste copii erau destul de grosolane.

Pentru reclama vinului local și pentru a fi la modă, producătorii băstinași și negustorii de vinuri imprimă și ștampile pe tortile acestor amfore, mărci care ar putea fi interpretate tot ca un fel de garanție și de recunoaștere a lôcului și producătorului. Necunoașterea scrierii grecești de către acești producători se vede din faptul că numai în două cazuri ei au reușit să reproducă stîngaci cîteva litere grecești (nr. 108—109). De regulă ei plasează în locul literelor și rîndurilor serise unghiuri, zigzaguri, puncte, rămurele, linii drepte sau sinuoase, figuri ad-hoc etc. S-a folosit cam același repertoriu de semne improvizate pe care îl întîlnim și la monedele dacice, care au copiat pe cele thasiene și macedonene. Undeva, în vecinătatea centrelor vinicole din Muntenia, existau și olăriile care produceau aceste amfore de imitație⁷². De aici producătorii lor le-au trimis la Stoienești, Popești, Zimnicea etc. și difuzarea lor în mai multe centre de consum găsește o deplină confirmare prin apariția unor ștampile identice în mai multe locuri (nr. 149, 150, 154, 169, 172—174, 182—184, 187, 189, 191 și 193—194).

Toate ștampilele de amforă imitate pe care le cunoaștem la nord de Dunăre provin din Muntenia, regiune unde trebuie plasate, pînă la noi descoperiri, centrele vinicole locale ce foloseau astfel de vase. Nu putem ști dacă zona de răspîndire a acestor ștampile se întinde și la sud de Dunăre, pe teritoriul Bulgariei, de unde nu s-a publicat pînă acum nici o ștampilă de acest fel. Numai o analiză chimică a pămîntului din care s-au lucrat aceste amfore locale ne va lămuri mai precis asupra locului lor de producție.

Cultura viței de vie este străveche în valea Dunării, dar vinul local era departe de a rivaliza cu cel sudic grecesc. El găsea plasament prin ieftinătate, atunci cînd transporturile din Grecia erau stîjenite sau cînd acestea încetau pe o perioadă îndelungată de timp. Cultura viței de vie activată de aceste împrejurări și apariția negustorilor de vinuri au înstărit o pătură de producători și de oameni de afaceri.

⁷¹ V. Canarache, *op. cit.*, p. 388, fig. 78/a.

⁷² A. B. Ranovici, *op. cit.*, p. 23, observă că „o producție puțin complicată poate fi ușor imitată de consumatorii

de mărfuri locale”, așa cum s-a petrecut și cu o parte din producția de mărfuri la Marea Neagră.

Urmărirea răspândirii geografice și topografice a descoperirilor de amfore elenistice la nord de Dunăre (mai ales pentru Latène-ul II) poate sprijini unele probleme de geografie istorică. De la istoricii și geografi antici cunoaștem în regiunile cucerite de romani la nord de Dunăre și în cele nesupuse de ei o mulțime de toponimice getice. Pe teritoriul Daciei romane, multe dintre ele au fost confirmate de epigrafie, dar cele din afara granițelor acestei provincii nu se pot bucura de sprijinul inscripțiilor. Aceste localități au fost înregistrate în lucrările autorilor greci și romani (Agrippa, Strabo, Plinius, Ptolemeu etc.), ceea ce înseamnă că ele formau principalele centre economice și politice, locuite de șefii triburilor și vîrfurile aristocrației din jurul lor. Acestea erau locurile și clientii spre care își duceau marfa negustorii de vinuri. Negustorii greci care au intrat cu corăbiile lor pe Dunăre pînă la Portile de Fier⁷³ au fost aceia care au cules pentru istoricii și geografi antici cele mai multe date privitoare la poziția geografică a principalelor localități getice.

Dintre mărfurile aduse la Dunăre de către negustorii greci, cele mai numeroase ca urme și vizibile ca resturi arheologice în așezările getice sunt, desigur, resturile de amfore. Acolo unde ele apar în cantități mari sunt de încercat și localizările unor centre despre care vorbesc autorii antici. Cel mai bogat în informații este geograful Ptolemeu, dar calculele sale de longitudine conțin mari greșeli, încît localizarea pe teren a așezărilor menționate de el devine cu totul nesigură. De aceea Ptolemeu trebuie folosit „exclusiv pentru direcția aproximativă în care sunt de căutat orașele și popoarele însemnate de dînsul”⁷⁴. Aceste așezări, numite de el pretențios πόλεις, pot fi urmărite și pe baza urmelor de amfore.

A doua serie de amfore grecești stampilate pătrunde în regiunile de la est și sud de Carpați mult mai tîrziu, în epoca Imperiului roman (prima jumătate a secolului al III-lea e.n.). La Pleșești, în nordul Moldovei, este cunoscut un Diom[enes](?) (nr. 140)⁷⁵, la Celei Sozon și Stratoneikos⁷⁶, la Orlea Ruphos (nr. 141)⁷⁷ și la Tr.-Severin Paulos și Herakles⁷⁸. Toți acești producători își stampilează amforele pe mănuși sau pe gîtușii vaselor, folosind numai alfabetul grec. O parte dintre ei apar în orașele grecești de pe coasta nordică a Mării Negre și se pare că aici se produceau și se exportau amforele lor cu vin⁷⁹.

⁷³ Amforele thasiene și heracleene au pătruns la fel, între 350 și 220 i.e.n., pe valea fluviului Kuban, cf. N.V. Afimov, în VDI, 1, 1951, p. 111.

⁷⁴ V. Părvan, *Gelica*, p. 280. În acest sens este caracteristic cazul Cumidavel, care, după coordonatele lui Ptolemeu, se localiza undeva în estul Daciei, dar o descoperire epigrafică recentă o arată tocmai la Rîșnov; cf. M. Macrea, în AISC, IV, 1941 – 1943, p. 234 și urm.

⁷⁵ Producătorul apare la Tyras, cf. Staerman, *op. cit.*, p. 401, și la Tanais, cf. T. N. Knipovici, *Tanais*, Moscova-Leningrad, 1949, p. 142.

⁷⁶ D. Tudor, în *Materiale*, I, 1953, p. 714, nr. 1; idem, *Oltenia romană*, ed. a 2-a, București, 1958, suppl. epigr., nr. 267 (Sozon apare la Alba-Iulia și Tyras; cf. Staerman, *op. cit.*, p. 45; D. Tudor, în *Dacia*, VII – VIII, 1927 – 1932, p. 384, nr. 15 și *Oltenia romană*, suppl. epigr. 266); Pridik, Kamaloc..., nr. 39 cunoaște stampilele lui Stratoneikos pe coasta nordică a Mării Negre).

⁷⁷ D. Tudor, *Oltenia romană*, suppl. epigr. nr. 324.

⁷⁸ *Ibidem*, suppl. epigr. nr. 65 și 66.

⁷⁹ Din studiul de față aflat în manuscris, cu învoiearea autorului, s-au folosit materialul documentar și concluziile de către V. Canarache, *op. cit.*, p. 383 și urm., și de Victoria Eștimie, *Imports of stamped amphorae in the lower Danubian*

regions and a draft Rumanian corpus of amphora stamps, în *Dacia*, N.S., III, 1959, p. 195 și urm. După 1957 s-au mai făcut unele descoperiri de amfore stampilate în următoarele localități:

Popești. Cf. R. Vulpe, *Materiale*, V, 1959, p. 346 (fig. 10/2): Λινοῦ (rhodiană); VI, 1959, p. 313 (fig. 12/2 – 3); Δάδα (din Cos) și fig. 12/4 – 5: ἐπὶ Κληστράτου Ἀγριανοῦ (rhodiană). Numărul celor de producție locală și anepigrafice a crescut mult în stațiunea de la Popești.

Stoienesti. Cf. D. V. Rosetti, *Materiale*, VIII, 1962, p. 85 (fig. 7/2); ἐπὶ Νυκάσχρόρ (rhodiană). Se semnalizează și alte stampe anepigrafice locale, cf. SCIV, XI, 2, 1960, p. 391 și urm.

Giurgiu. Cf. Al. Păunescu și colab. *Materiale*, VIII, 1962, p. 134; Ἀδαμᾶς (rhodiană).

Bâleni (r. Fâurel, reg. Galați). Cf. I. T. Dragomir, *Materiale*, VIII, 1962, p. 17: fragmentară cu inscripția [άστυ]νομούντος (pontică).

Pe lîngă cele semnalate prin publicații, există multe încă inedite, aflate în săptărurile arheologice din ultimii ani și păstrate la diferite muzeu.

Acest material recent descoperit nu modifică concluziile în care am ajuns în legătură cu răspândirea amforelor elenistice la nord de Dunăre.

CATALOG

PRESCURTĂRI BIBLIOGRAFICE

Dumont = Albert Dumont, *Inscriptions céramiques de Grèce*, în *Archives des missions scientifiques* (Ministr. Instr. Publique), VI, 2, 1871, p. 1—445.

RE, Suppl. V = Hiller v. Gaertringen, *Die eponimischen Priester des Helios*, Anhang IV, la art. *Rhodos*, în Pauly-Wissowa-Kroll, *Realencycl. klass. Altertumswiss.*, Suppl. V, col. 834—840.

Pridik = *Inventarnîi catalog kleim na amfornih rucicah i gorliçcah i na carepiuah Ermittajnogo sobraniia*, Petersburg, 1917.

Schuchhardt = C. Schuchhardt, *Die Inschriften von Pergamon*, vol. II, Berlin, 1895, p. 423—491.

Canarache = V. Canarache, *Importul amforelor stampilate la Istria*, Bucureşti, 1957.

var. = variantă.

I. LUNCA CIUREI (r. IAŞI)

Întregul material arheologic descoperit în această localitate se conservă la Muzeul de istorie a Moldovei din Iaşi.

1. Centrul ștampilei este şters. Jos un caduceu (?). Săpăturile din 1954 (cf. *SCI*V, VI, 1955, 1—2, p. 186, fig. 14 (desen greşit), (fig. 1/1).

Α.....ΧΟΥ ^{Α[ριστάρ]χου}

Pridik, p. 23, nr. 507—509. Sigur rhodiană.

2. Toartă de amforă rhodiană, cu ștampilă de formă dreptunghiulară, descoperită la suprafața solului în 1952 (fig. 1/2).

ΕΠΙ
ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΥ
ΙΑΚΥΝΘΙΟΥ (sic !)

ἐπὶ^{τί}
Αριστοδάμου
Τακυνθίου

În r. 3, prima literă este un Ι în loc de Υ, iar al doilea Ι este înlocuit cu un Υ. Litera Ν este gravată invers.

Schuchhardt, p. 449 nr. 914 (cu var. 895—915); Pridik, p. 3, nr. 81 (var.); Dumont, p. 84, nr. 58 (var.), și Tudor, *Amfore elenistice*, p. 82. Datează : 220—200 î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 836.

3. Toartă de amforă rhodiană cu ștampilă circulară, stearsă și cu o floare de trandafir în centru. Condițiile descoperirii ca la nr. 2, (fig. 1/3).

Δ.....ΚΡΑ
Δ[αμο]κρά[τευς]

Dumont, p. 88, nr. 85—86; Pridik, p. 24, nr. 557—574 (var.); Tudor, *op. cit.*, p. 82, și Canarache, 515—517.

4—5. Două torțe de amfore rhodiene descoperite în săpăturile din 1954 (cf. *SCI*V, loc. cit.) (fig. 1/4).

ΔΙΟΥ Δίου

Dumont, p. 91, nr. 107; Pridik, p. 25, nr. 591—596; Pârvan, *Histria*, VII, Bucureşti, 1923, p. 14, nr. 28; Gr. Avakian, în *Cron. numism. arch.*, V, 1924, nr. 49—50, extr. p. 10, nr. 21, și Canarache, 625.

6. Toartă cu ștampilă mult corodată, dar sigur rhodiană. Descoperită în săpăturile din 1954 (cf. *SCI*V, loc. cit. (desen greşit), fig. 1/5)

Ε.....ΕΑΙ
.....ΤΟΥ
ΑΡΤΑΜΙΤΙΟΥ

ἐ[πὶ Θ]εοι·
[θέτ]ου
Αρταμιτίου

Pridik, p. 10, nr. 177. Datează 200—190 î. e. n.; cf. *RE*, Suppl. V, 838.

7. Teacă de undă și flăcără în grădini - D
SCIV, 16, nr. 1, fig. 16
- LHIEH
 I
 STPI
 MAMOR
- Prinț, p. 122, fig. 122. Dacă din 1929, 1800 exemplare. *RI*, Suppl. V, 1930, nr. 1.
 Cea mai mare parte este în stare de floră, dar există și flăcări și fructe.
 Acestea sunt prezentate, p. 14, nr. 283; *RI*, Suppl. V, 1930, nr. 1.
8. Teacă de undă și flăcără în grădini - D
 printr. Dr. G. Andreescu, 1951 - *SCIV*, 16, nr. 1, fig. 17
- LHIEH
 STPI
 Prinț, p. 122, nr. 122.
9. Teacă ghobză cu stâncă creștină multă în grădini - D
 de la Valea Bogata din 1951 - *SCIV*, 16, nr. 1, fig. 18
- I
 KOMF
10. Teacă de undă cu frunze multă în grădini - D
 din Valea Bogată în 1952 - fig. 19.
- LHIEH
 MODNOC
- După caracterul lățierelor și distanță în mediu - LHM sau în Orlăjul și
 poartă denumirea de teacă de grădină. Cu lățierea scăzută - C. Teacă, cu lăție
 redată din Preță.

III. STOMIȘIUCULĂ DE NIGUZ AVAD (MUSCA)

De colecțiile din acelă lăzidă se doar o căptură numai într-o parte din
 deosebită D. I. Rădulescu-Rădulescu 1929 și 1930. Înțeleg că în ceea ce urmărește
 de efecte concretă se vede în Muzeul istoriei Naționale din București și în
 revedea din Preță.

A. COLECȚII PRINCIPALE

Stomisiscula nigra pectoralis sp. nov. din *Hebe*

B. PREZENTAREA SIMPATICII IMPERFECTE (fig. 1-16)

1. LHIEH	AV
HANAMOF	HELIOS
- Prinț, p. 36, nr. 8; *RI*, Suppl. V, 1930, nr. 1, fig. 1-16.
2. Spreșic pe latură stângă - fig. 1-H
LHIEH	AV
NEKOF	HELIOS
AV	AV
- Drăguț, p. 81, nr. 6; *RI*, Suppl. V, 1930.
3. Avantă și spatele - simpatice imperfekte - fig. 1-H
NEKOF	AV
HANAMOF	HELIOS

14. Imprimată invers și conservată parțial (fig. 1/13).

ΕΠΙΑΝΔΡΟ	ἐπὶ Ἀνδρο-
ΝΙΚΟΥ	νίκου
.....ΛΙΟΥ	[Δα]λιου

Avakian, art. cit., p. 7, nr. 15 (var.) și RE, Suppl. V, 836; Andronikos apare ca nume și între producătorii rhodieni, cf. Pridik, p. 22, nr. 482. Datează circa 220 î. e. n.

15. Mult ștearsă, însă cu lectura asigurată (fig. 1/14).

Ε....PATO	ἐ[πὶ] Ἄ]ρατο-
ΦΑΝΕΥΣ	φάνευς
ΘΕΣΜΟ...	Θεσμο[φορίου]

Pridik, p. 4, nr. 59. Datează din 220—180 î. e. n., cf. RE, Suppl. V, 836; Canarache, 545—546.

16. Circulară și cu o roză centrală (fig. 1/15).

ΕΠΙΑΡΙΣΤΕΙΔΑ	ἐπὶ Ἀριστείδα
--------------	---------------

Dumont, p. 83, nr. 49—53; Schuchhardt, p. 446, nr. 884 și Pridik, p. 4, nr. 68—72 (var. la toți autorii). Eponimul se identifică cu Aristeidas I, cunoscut între anii 220 și 180 î. e. n., cf. RE, Suppl. V, 836; Canarache, 547.

17. Cu latura din dreapta puțin ștearsă (fig. 1/16).

ΕΠΙΑΡΙΣΤΟΓΕ	ἐπὶ Ἀριστογέ-
ΝΕ...Σ	νε[υ]ς
ΑΓΡΙΑ.....	Ἄγρια[νίου]

Pridik, p. 5, nr. 75. Eponimul se identifică cu Aristogenes I, cunoscut în jurul anilor 220 î. e. n., cf. RE, Suppl. V, 836.

18. Stampila este imprimată invers și trebuie citită de jos în sus (fig. 1/17).

ΕΠΙΙΕΡΕΩΣ	ἐπὶ Ἱερέως
ΑΡΙΣΤΟΓΕΝΕ...	Ἀριστογένε[υς]
ΠΑΝΑМОΥ	Πανάμου

Bibliografia și datarea la numărul precedent.

19. Puțin ștearsă și cu litere neglijente (fig. 1/18).

ΕΠΙΑΡΙΣΤ...M	ἐπὶ Ἀριστ[ο]μ-
ΒΡΟΤΙΔΑ	βροτίδα
ΑΓΡΙΑ.....Υ	Ἄγρια[νίο]υ

Pridik, p. 5, nr. 85 (var.) și RE, Suppl. V, 836.

20. Mult avariată și cu unele litere imprimate invers (fig. 1/19).

...ΠΙΑΨI... (sic !)	[ἐ]πὶ Ἀρ[ι]-
....ΤΟΥ	τρα]του
...ΜΙΗΘΙΟΥ (sic !)	[Σ]μιηθίου

Pridik, p. 6, nr. 92 (var.) și RE, suppl. V, 836.

21. Perfect păstrată și lizibilă (fig. 1/20).

ΕΠΙΑΡΙΣΤΩ	ἐπὶ Ἀρίστω-
ΝΟΣ	νος
ΚΑΡΝΕΙΟΥ	Καρνείου

Dumont, p. 86, nr. 70—71; Schuchhardt, p. 450, nr. 926; Canarache, 551, și Pridik, p. 6, nr. 95 (var. la toți). Datează 220—150 î. e. n., cf. RE, Suppl. V, 836.

22. Ștearsă și slab imprimată (fig. 1/21). Propunem :

ΕΠΙ ΑΣΤΩ	ἐπὶ Ἀστῶ-
ΝΟΣ	νος
Α...PIANIOΥ	Ἀ[γ]ριαγίου

Eponimul nu este cunoscut la Rhodos, ceea ce nu formează un impediment de identificare, deoarece lista preoților zeului Helios are încă mari lacune. După forma literelor, stampila este din secolele III—II î. e. n.

Fig. 1. — Stampile pe torți de amfore rhodiene : 1—9, Lunca Ciurei ; 10—23, Stoienești.

23. Ștampilă de formă circulară, mult avariată și cu capul lui Helios în centru (fig. 1/22).
...Η...Τ... [ɛ]π[ι] [Αὐτοκράτευς]?

Pridik, p. 7, nr. 120 (cu var. 117—125). Datează din 189—167 i. e. n., cf. RE, Suppl. V, 837; Canarache, 558.

24. Ștearsă, cu urme de grafiți (fig. 1/23).

ΕΠΙΕΥΔ...Γ	ἐπὶ Εὔδ[άμο]ν
ΑΓΡΙΑ	'Αγρια-
Ν....	ν[ίου]

Pridik, p. 9, nr. 155—161 (var.), și RE, Suppl. V, 837; Canarache, 565.

25. Ștampilă cu aşchii detașate (fig. 2/24).

ΕΠΙ....ΡΑΝΟ	ἐπὶ [Ἐύφ]ράνο-
ΡΟΣ	ρος
Π....ΝΑΜΟΥ	Π[α]νάμου

Dumont, p. 95, nr. 138—140, și Pridik, p. 9, nr. 169. Staerman, *art. cit.*, p. 34, contestă originea rhodiană a ștampilei. Datează din prima jumătate a secolului al II-lea i. e. n., cf. RE, Suppl. V, 837.

26. Puțin ștearsă, dar sigură ca lectură (fig. 2/25).

ΕΠΙ ΙΕΡΩΝΟΣ	ἐπὶ Ἱέρωνος
.....ΜΙΤΙΟΥ	[Ἄρτα]μιτίου

Dumont, p. 97, nr. 155, și Pridik, p. 11, nr. 203. Staerman, *loc. cit.*, bănuiește că ar putea fi și din Cos. Datează din anii 220—180 i. e. n. Cf. RE, Suppl. V, 838.

27. Este ștearsă, dar lectura asigurată (fig. 2/26).

...ΠΙΚΑ...ΚΡΑ	[ɛ]πὶ Κα[λλι]κρά-
ΤΕΥ...	τευ[ζ]
CMIN...	Κμιν[θίου]

Dumont, p. 97, nr. 157—158 (var.); Schuchhardt, p. 465, nr. 1062, și Pridik, p. 11, nr. 215 (var.). Datează din 220—180 i. e. n., cf. RE, Suppl. V, 838; Canarache, 520, 572.

28. Bine conservată și cu litere specifice secolului al III-lea i. e. n. (fig. 2/27).

ΕΠΙΚΛΗΝΟΣΤΡΑ	ἐπὶ Κληνόστρα-
ΤΟΥΑΓΡΙΑΝΙΟΥ	του Ἀγριανίου

Pridik, p. 12, nr. 233—239 (var.) și RE, Suppl. V, 838.

29. Deși avariată, lectura textului este sigură (fig. 2/28).

ΕΠΙΛΑΦΕ...ΕΥΣ	ἐπὶ Λαφε[ιδ]ευς
...ΑΛ...ΟΥ	[Δ]ελ[ι]ου

Pridik, p. 13, nr. 249 și RE, Suppl. V, 838.

30. Parțial păstrată (fig. 2/29).

ΕΠΙΛΑΦΕΙ	ἐπὶ Λαφεί-
Δ...ΥC	δ[ε]υς
ΗΛΙΑΜΟΥ (sic !)	Πανάμου

Bibliografia la numărul precedent.

31—32. Două ștampile identice, slab imprimate, cu serii neglijent și cu unele litere inversate (fig. 2/30—31) (rhodiene?).

ΕΠΙΜΑ...ΥΔ	ἐπὶ Μα...υα
ΤΙΗΟΥΤΟΥ	τίπου του?
....ΙΜΟΘΕΟΥ	[Τ]ιμοθέου?

33. Ștearsă, în stînga un obiect asemănător unei coloane (fig. 2/32).

ΕΠΙΜΑ....	ἐπὶ Μα....
.....

Fig. 2. — Stampile pe torți de amfore rhodiene provenind de la Stoenești.

34. Mult tocită și neclară (fig. 2/33).

ΙΗΜΟ...Χ...
ΠΙΗΕΝΑΓ

[έ]πι Μό[σ]χ[ον]?
ΠΙΗΕΝΑΓ

35. Mult ștearsă, serisă de jos în sus și cu rindurile adăugate (fig. 2/34).

ΕΠΙΜ...Τ...
CMINΘΙΟΥ

έπι Μ...τ...
Σμινθίου

36. Ștearsă, cu inscripția pe două rinduri (fig. 2/35).

....Μ.....
.....ΟΥ

37. Stampila circulară, frumos executată și cu un trandafir în centru. Pe dosul torții este imprimată o contramarcă formată din cerculete concentrice (fig. 2/36).

...ΙΚΑΣΔΑΓ... ΑΒΑΔΡΟΜΠΟΥ [έπι Ν]ικασσαγ[όρα] Βαδρομίου

Dumont, p. 103, nr. 198; Schuehhardt, p. 473, nr. 1 142—1 144 și Pridik, p. 13, nr. 263—269 (var. la toți). Datează din 220—200 i. e. n., cf. RE, Suppl. V, 839.

38. Stampila cu litere retrograde și fragmentare (fig. 2/37).

ΕΠΙΝΙΚΑ
ΣΑΓΟΡΑ

έπι Νικα-
σαγόρα

.....

.....

Bibliografia la numărul precedent.

39. Stampila cu partea inferioară slab imprimată (fig. 2/38).

ΕΠΙΝΙΚΑΣΑ
ΓΟΡΑ
....Ε....ΟΥ

έπι Νικασσα-
γόρα
[Καρψ]ε[λ]ου

Bibliografia și datarea la nr. 37.

40. Mult ștearsă, dar cu lectura asigurată (fig. 2/39).

...ENO
ΦΑΝΕΥΣ
ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΟΥ

[έπι] Σ]ενο-
φάνευς
Θεσμοφορίου

Pridik, p. 14, nr. 278. Datează din anii 200—180 i. e. n., cf. RE, Suppl. V, 839 ; Canarache, 585.

41. Mult ștearsă și avariată (fig. 2/41)

ΕΠΙΠ...ΥΣΑ...
...Γ.....

έπι Π[α]υσσα[νία]
['Α]γ[ριανίου]

Dumont, p. 106—107, nr. 218—230, și Pridik, p. 15, nr. 298 (var. la ambii). Datează din anii 180—150 i. e. n., cf. RE, Suppl. V, 839 ; Canarache, 588.

42. Fragmentară (fig. 2/40).

ΕΠΙΠΕΙΣ...
ΤΡ...ΟΥ
ΔΑ.....

έπι Πεισ[ισ]-
τρ[άτ]ου
Δα[λιου]

Pridik, p. 16, nr. 313—319 (var.), și RE, Suppl. V, 839, cf. și numărul următor. Canarache, 589.

43. În stanga are capul lui Helios (fig. 3/42).

ΕΠΙΠΙΣ...
ΣΤΡΑΤΟΥ

έπι Πισ[ι]-
στράτου

Pridik, p. 16, nr. 322—324, și RE, Suppl. V, 839.

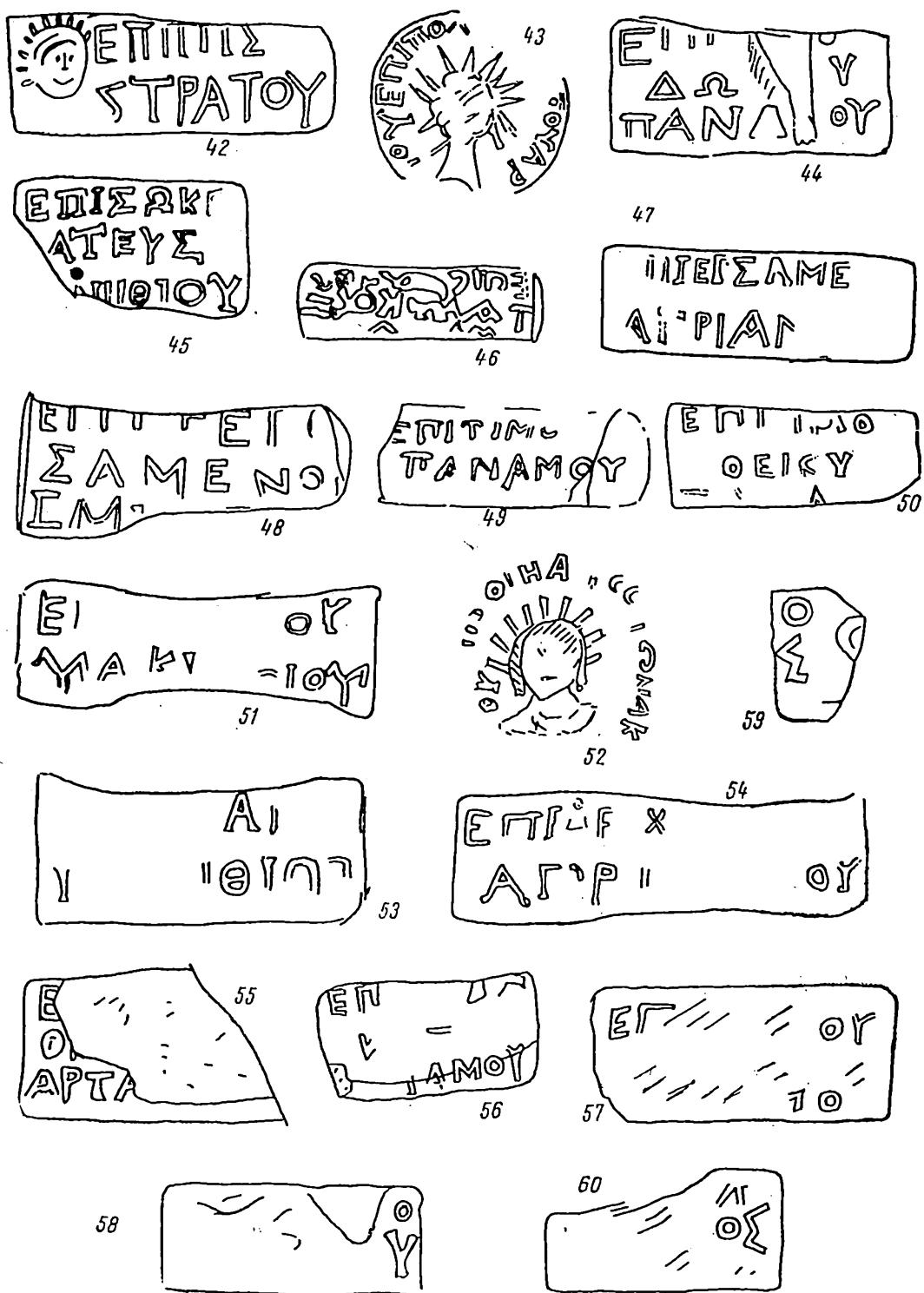

Fig. 3. — Stoieneşti. řtampile pe torji de amfore rhodiene.

44. Circulară și cu capul lui Helios în centru (fig. 3/43).

ΕΠΙΠΟΛ...ΤΟΥΔΑΡ...ΙΟΥ ἐπὶ Πο[λυκρά]του 'Αρ[ταμιτ]ίου
Pridik., p. 16, nr. 331, și RE, Suppl. V, ε39; Canarache, 590—591.

45. Avariata în centru (fig. 3/44).

ΕΠΙ...Ο
ΔΩ...Υ
ΠΑΝΑΜΟΥ

Dumont, p. 108, nr. 235 (var.), și Pridik, p. 17, nr. 334. Datează din 180—150 î. e. n. Cf. *RE*, Suppl. V, 839, și Staerman, art. *cit.*, p. 33. Canarache, 526—527.

- #### 46. Slab imprimată (fig. 3/45)

ΕΠΙΣΩΚΡ
ΑΤΕΥΣ
...ΙΝΘΙΟΥ

ἐπὶ Σωκρ-
άτευς
[Σμ]ῆνδρου

Pridik, p. 17, nr. 358 și *RE*, Suppl. V, 840.

47. Seriere inversă, la care literele sunt amestecate cu linii și diferite figuri (fig.3/46).

ЕПІС...
TAMCO
...MA...

єпі С....
TAMCO
...MA...

48. Destul de stearsă (fig. 3/47).

...ΠΙΤΕΙΣΑΜΕ ...
ΑΓΡΙΑΝ [έ]πι Τεισαμέ[νου]
,Δρυαγί[ου]

Pridik, p. 18, nr. 367, și *RE*, Suppl. V, 840.

- #### 49. Imprimată imperfect (fig. 3/48).

ΕΠΙΤΕΙ
ΣΑΜΕΝΟ...
CMI....

Bibliografia la numărul precedent.

50. Stearsă și crăpată (fig. 3/49).

ΕΠΙΤΙΜΟ . . . ἐπὶ Τιμο[θέου]
ΠΑΝΑΜΟΥ Πανγάμου

Pridik, p. 18, nr. 381, si *RE*, Suppl. V, 840.

- ### 51. Slab conservată (fig. 3/50).

ΕΠΙ... ΙΜΟ ΘΕΙΟΥ	Π...	ἐπὶ [Τ]ιμο- θείου Π[ανάριον]
---------------------	------	------------------------------------

Bibliografie la numărul precedent

52. Prea řtearsă ca să ofere o lectură completă (fig. 3/51).
ΕΠΙ.....ΟΥ ἐπι.....ο
ΣΑΚΙΔΙΟΥ ΣΑΚΙΔΙΟΥ

53. Stampilă de formă circulară, cu capul lui Helios în centru; mult prea stearnsă ca să se poată răsuna la distanță (fig. 8/8).

QMA JONAKOV

- ### 1. Detonation (fig. 2/53)

55. Ștearsă (fig. 3/54).
 ΕΠΙ....Χ...
 ΑΓΡΙ....ΟΥ
 επι....χ...
 'Αγρι[αντί]ου
56. Ruptă în cea mai mare parte (fig. 3/55).
 Ε.....
 Ο.....
 ΑΡΤΑ....
 ε[πι].....
 Ο
 'Αρτα[μιτίου]
57. Ruptă în centru (fig. 3/56).
 ΕΠ.....

 ...ΝΑΜΟΥ
 επ[ι].....

 [Πα]νάμου
58. Ștearsă (fig. 3/57).
 ΕΠ.....ΟΥ
ΜΟ...
 επ[ι].....]ου
 [Πανά]μο[υ]
59. Ștearsă (fig. 3/58).
Ο
Υ
60. Ruptă. În dreapta, se pare, capul lui Helios (fig. 3/59).
Ο
Σ
61. Ștearsă, cu serierea dispusă pe 2—8 rînduri (fig. 3/60).
Λ
ΟΣ
62. Fragmentară (fig. 4/61).

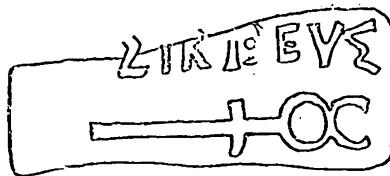
 ΑΓ.....

 'Αγ[ριανίου]
63. Păstrate două litere de la capătul unui rînd (fig. 4/62).
ΟΥ
64. Fragmentară și ștearsă (fig. 4/63).
ΠΙΣ
65. Fragmentară și ștearsă (fig. 4/64).
ΟΙ.....
66. Stampila este ilizibilă și aplicată pe bara verticală a tortii (fig. 4/65).
ΙΟ....ΗΑΙ....Ι....
67. Marginea unui fragment de stampilă ce se termină cu un strugure sau o frunză (fig. 4/66).
- b. *Stampile cu nume de producători rhodieni*
68. Ștearsă, în dreapta un pom (fig. 4/67).
NTA

 ['Αμύ]ντα
- Dumont, p. 80, nr. 30; Schuchhardt, p. 443, nr. 856; Pridik, p. 22, nr. 463—468, și Canarache, 612—613.

Fig. 4. — Stoenești. Stampile pe torți de amfore rhodiene.

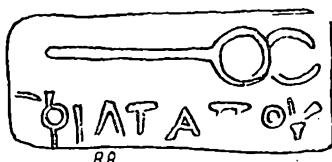
87

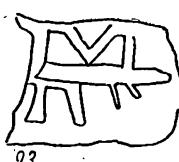
91

92

88

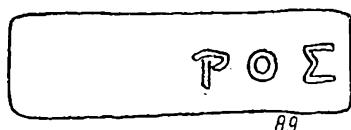
93

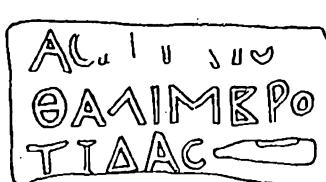
94

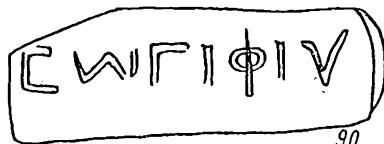
96

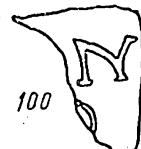
89

95

90

100

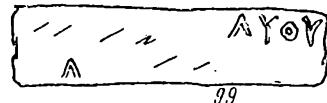
97

98

101

99

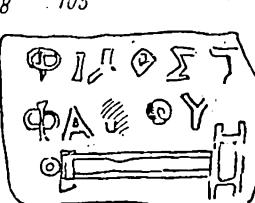
103

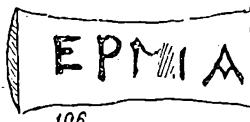
102

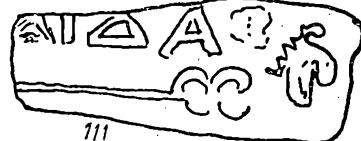
104

105

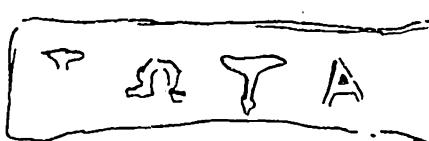
106

109

107

110

108

Fig. 5. — Stampile pe torți de amfore rhodice (87–93, 104–110), enidiene (94–98), cu locul de fabricație neprecizat (99–101), imitații locale după cele grecești (102–103); 87–103, Stoienești; 104–107, Tăriceni; 108–109, Popești; 110, Greaca; 111, Giurgiu.

89. Cu o hermă culecată deasupra firmei (fig. 4/84).

ΡΟΔΩΝΟΣ

'Pόδωνς

Pridik, p. 32, nr. 820 și pl. I, 34.

90. Ștearsă. Sub firmă este un altar aprins (fig. 4/85).

....ΔΩΝΟΣ

[Pέ]δωνς

Bibliografia la numărul precedent.

91-92. Două stampile slab imprimate (fig. 4/86).

ΣΩΤΑ

Σώτα

Pridik, p. 33, nr. 83) - 833.

93. Stampilă slab imprimată și cu un caduceu sub firmă (fig. 5/87).

...ΣΙΚΑΕΥΣ

[Σικάευς]

Pridik, p. 33, nr. 828.

94. Deasupra firmei se vede un caduceu (fig. 5/88).

ΦΙΑΤΑΤΟΥ

Φιατάτου

Pridik, p. 33, nr. 857.

95. Ștearsă pe latura stingă (fig. 5/89).

.....ΡΟΣ

96. Bine păstrată, dar nedescifrabilă (fig. 5/90).

[WΠΙΦΙV]

97. Avariată. Caduceul sub firma producătorului (fig. 5/91).

.....ΟΥ

98. Păstrată numai latura stingă a stampilei, cu resturi dintr-o monogramă (fig. 5/92).

Β.....

99. Rest dintr-o monogramă (fig. 5/93).

M.....

B. AMFORE CNIDIENE

100. Stampilă în formă de frunză (fig. 5/94).

ΕΙΓΙΔΙΟΝ ΥΓΙΟΥΜΟΣΧΟΥ ΚΝΙΔ

ἐπὶ Διονυσίου Μέσην Κνιδ(ίου)

Dumont, p. 182, nr. 244-245 (var.).

101. Slab imprimată (fig. 5/95).

.....

[επὶ]

ΑΘΗΝΑΙΟ...

Αθηναῖο[ν]

ΘΑΛΙΜΒΡΟ

Θαλιμβρό-

ΤΙΔΑC

τιδας

.....

[Κνιδίου]

Inedită (?). Talimbrotida este nume specific olarilor cnidieni, cf. Dumont, p. 239 și 353-355 etc.

102. Elipsoidală și cu un bueranu în centru (fig. 5/96).

...ΔΑΜΟΚ...ΝΥ...ΚΝ...

[επὶ] Δαμοκ[ηράτευς] Διονυσίου[σίου]

Κνιδίου]

Dumont, p. 173, nr. 192.

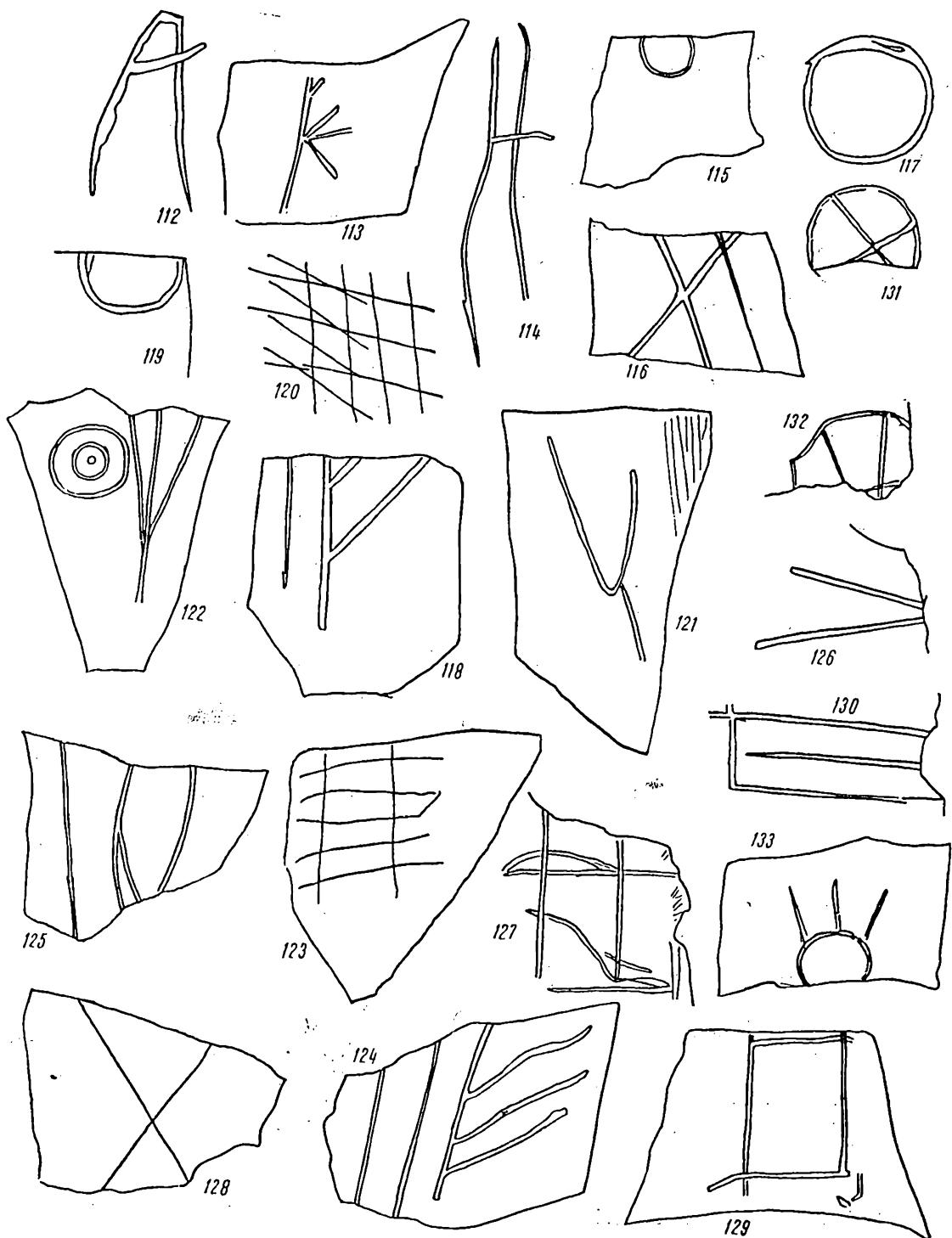

Fig. 6. — Stoenești. Amfore rhodiene însemnate local cu diferenți grafiți (cioburi).

103. În dreapta cu un crater (fig. 5/97).

ΕΠΙΕΡΜ...
ΤΟΥΧΑΡ
ΜΟΚΠΑΤΕ
ΓΚΝΙΔΙΟΝ

ἐπὶ Ἐρμ[οφάν]-
του Χαρ-
μοκράτε-
υς Κνιδίον

Dumont, p. 192, nr. 299–300.

104. Slab imprimată și în dreapta cu un crater (fig. 5/98).

.....
.....
ΜΟΚΠΑΤΕ
ΓC ΚΝΙΔΙΟΝ

[ἐπὶ Ἐρμοφάν-
του Χαρ]-
μοκράτε-
υς Κνιδίον

Bibliografia la numărul precedent.

C. ȘTAMPILE CU LOCUL DE FABRICATIE NECLAR

105. Seriere pe două rînduri mult ștearsă (fig. 5/99).

.....ΑΤΟΥ
.....Α....

106. Fragmentară și cu scrisul pe două rînduri (fig. 5/100).

.....Ν.....
.....Ο.....

107. Contramarcă de formă pătrată aplicată sub toartă (fig. 5/101).

Ο

D. ȘTAMPILE IMITATE DUPĂ CELE GRECEȘTI

108. Fragmentară. Litere amestecate cu linii (fig. 5/102).

.....
.....ΠΓΤ...
.....ΑΒ.....

109. Avea două rînduri din care rămîne o singură literă (fig. 5/103).

ΙΑ.....
.....

E. LITERE ÎN GRAFITI LOCALI

110. Pe un ciob de amforă rhodiană, literă înaltă de 3,5 cm (fig. 6/112).

Α

111. Idem, înaltă de 9 cm (fig. 6/114).

Η

112. Idem, înaltă de 7 cm (fig. 6/121).

Υ

113. Idem, înaltă de 2,5 cm (fig. 6/117).

Ο

III. TĂRICENI (r. LEHLIU, reg. BUCUREŞTI)

La Muzeul național de antichități din București se păstrează într-o cutie — ca provenind dintr-o periegheză arheologică făcută la 22 iulie 1925 de către personalul științific al muzeului — mai multe fragmente ceramice Latène, împreună cu patru torți de amfore rhodiene stampilate. Tot materialul a fost descoperit la locul numit „la Cetate” pe malul Mostiștei în al treilea cot al rîului spre Cutești (indicările etichetelor din cutie).

114. Rău imprimată și ștearsă. Rhodiană (fig. 5/104).

.....	[έπι λαξια]- άδα
ΑΔΑ	άδα
ΣΜΙΝ . . . ΟΥ	Σμιν[θί]ου

Pridik, p. 3, nr. 45—46, și ca datare circa 220 i.en., cf. *RE*, Suppl. V, 835, Canarache, 541.

115. Ruptă în două. Rhodiană (fig. 5/105).

BPOM . . .	Βρομ[λου]
------------	-----------

Pridik, p. 24, nr. 543—554.

116. Cu scrierea intactă. Rhodiană (fig. 5/106).

EPMIA	Ἐρμία
-------	-------

Pridik, p. 26, nr. 619 și Canarache, 629.

117. Cu colțul din stînga în parte pierdut, dar lectura este sigură. Rhodiană (fig. 5/107).

...ΠΙΕΥΔΑ МОΥΟΥ	[έ]πι λεύδα- μου ['Αγριανί]ου
-----------------------------	-------------------------------------

Pridik, p. 2, nr. 115—159, și *RE*, Suppl. V, 837, nr. 130. Canarache, 565.

IV. POPEŞTI (r. DRĂGĂNEŞTI—VLAŞCA, reg. BUCUREŞTI)

În Muzeul de istorie a orașului București se păstrează din vechi săpături două stampe originale și altele de imitație locală.

118. Sub firmă este o hermă sau un altar. Rhodiană (fig. 5/108).

ΦΙΛΟΣΤ . . . ΦΑΝΟΥ	Φιλοστ[ε]- φάνου
-----------------------	---------------------

Pridik, p. 33, nr. 856 (var.).

119. Scriere negligentă. Un exemplar și la Muzeul național de antichități din București. Rhodiană (fig. 5/109).

ΣΩΤΑ	Σώτα
------	------

Pridik, p. 33, nr. 830—833. Vezi și nr. 91—92.

V. GREACA (r. OLȚENIȚA, reg. BUCUREŞTI)

120. Toartă de amforă rhodiană descoperită pe teritoriul satului și conservată acum în Muzeul școlii locale. Sub firmă, un caduceu (fig. 5/110).

ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑ	Δρακοντίδα
------------	------------

Pridik, p. 25, nr. 601. Cf. și E. Comșa în *SCI*V, V, 1954, 3—4, p. 588, nr. 34.

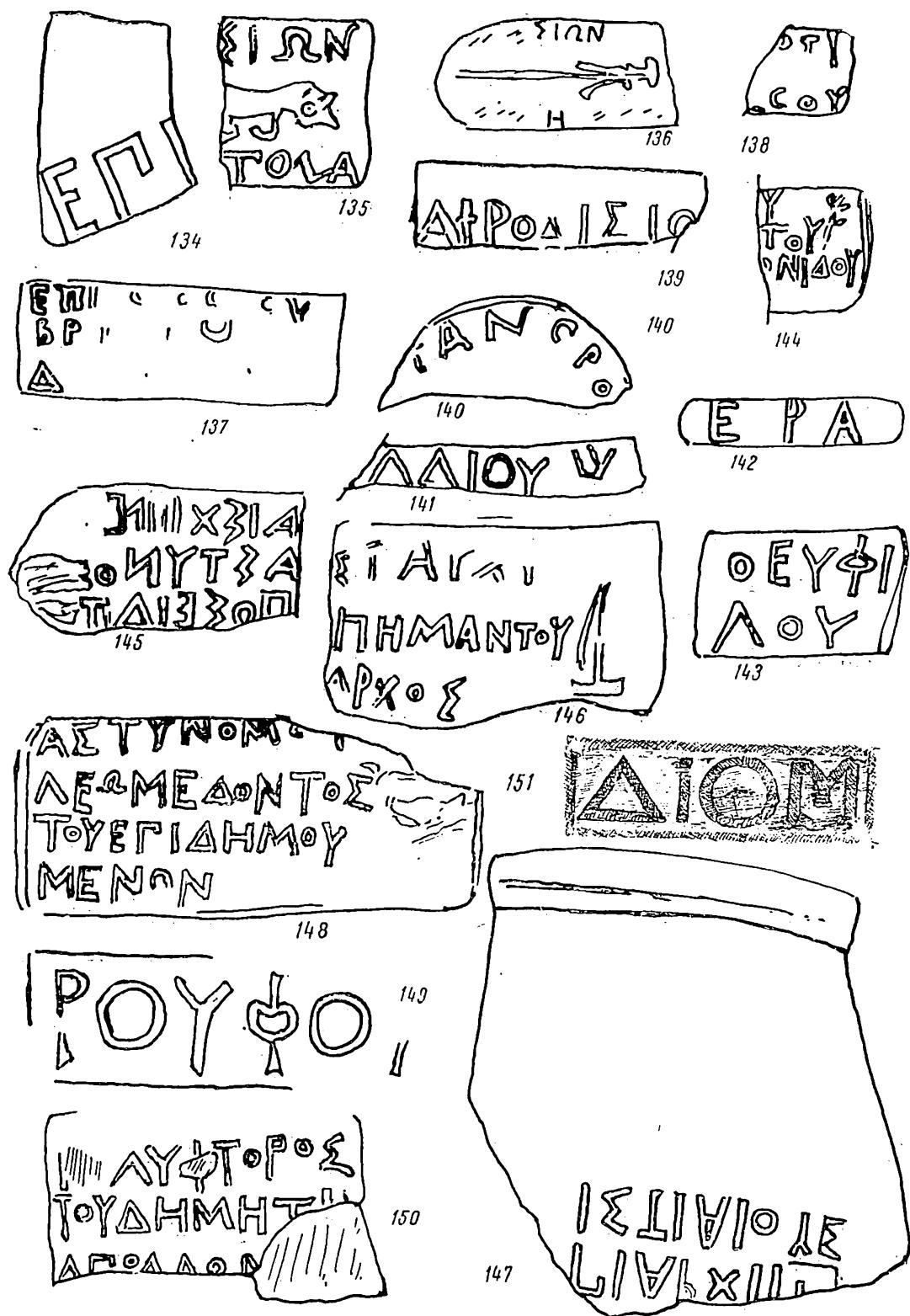

Fig. 7. — Stampile de amfore : heracleene-pontice? (134), neprecizate (135, 142, 149 și 151), thasiene (136), rhodiene (137—140 și 143), cosiană (141), (sinopiene 145—148 și 150).

134, Celei ; 135—148, 150, Zimnicca ; 149, Orlea ; 151, Pleșești.

VI. BAIA DE FIER (r. GILORT, reg. OLTEANIA)

121. Toartă de amforă rhodiană păstrată la Muzeul național de antichități din București.

...ΑΜΟΘΕΜΙΟΣ
...ΑΜΙΤΙΟΥ

[έπι Δ]αμοθέμιος
[Άρτ]αμιτίου

Pridik, p. 8, nr. 127—144. Publicată de C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *SCIV*, IV (1953), nr. 1—2, p. 206, fig. 11, nr. 10 (fără lectură și bibliografie). Datează din anii 220—180 î.e.n. Cf. *RE*, Suppl. V, 837.

VII. RUNCU (r. TG.-JIU reg. OLTEANIA)

122. Toartă de amforă cu stampilă circulară (rozetă în centru), descoperită în 1954 de colectivul arheologic condus de C. S. Nicolăescu-Plopșor. Acum la Muzeul din București, rhodiană.

ΕΠΙΘΕΥΦΑΝΕΥ...ΥΟ

[έπι Θευφάνευ[ζ...ου...]]

Pridik, p. 10, nr. 190 (var.), și *RE*, Suppl. V, 838. Cf. și N. Plopșor, în *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 402, fig. 11 (fără lectură).

VIII. GIURGIU (reg. BUCUREȘTI)

123. Stampilă rhodiană fragmentară descoperită în 1955 la suprafața solului la locul numit „Malul Roșu” (3 km de Giurgiu). Comunicată nouă de Gh. Rădulescu, directorul Muzeului regional din Giurgiu. Sub inscripție se vede un caduceu culcat, urmat de un strugure sau o frunză (fig. 5/111).

.....ΧΙΔΑ

[Τιμαρ]χίδα

Pridik, p. 33, nr. 838.

XI. CELEI (r. CORABIA, reg. OLTEANIA)

124. Fragment din gîțul unei amfore din lut cărămiziu-închis descoperit pe marginea sudică a cetății Sucidava, într-un strat de pămînt adus pentru umplutură (campania de săpături din 1956). Se găsește la Muzeul național de antichități din București. Stampila, probabil heracleeană pontică, a fost imprimată în adinc (englifică) (fig. 7/134).

ΕΠΙ.....

[έπι.....]

X. ZIMNICEA (r. ZIMNICEA, reg. BUCUREȘTI)

Toate mănușile de amfore stampilate descoperite la Zimnicea provin din campaniile de săpături arheologice conduse aici în 1924 de I. Andrieșescu și în 1948—1949 de I. Nestor. Întregul material se conservă la Muzeul național de antichități din București, unde ne-a fost pus la îndemînă, spre publicare, de către I. Nestor.

125. Toartă fragmentară din lut cărămiziu, descoperită în 1948, la 77 cm adâncime, în secțiunea I, 6, N. Între cele două rînduri ale inscripției apare un taur ridicat pe două picioare (fig. 7/135).

.....ΣΙΩΝ
.....ΤΟΦΑ

[Θα]σίων
[Άρισ]τοφά[ν(ης)]

Pridik, p. 40, nr. 84—87 (var.).

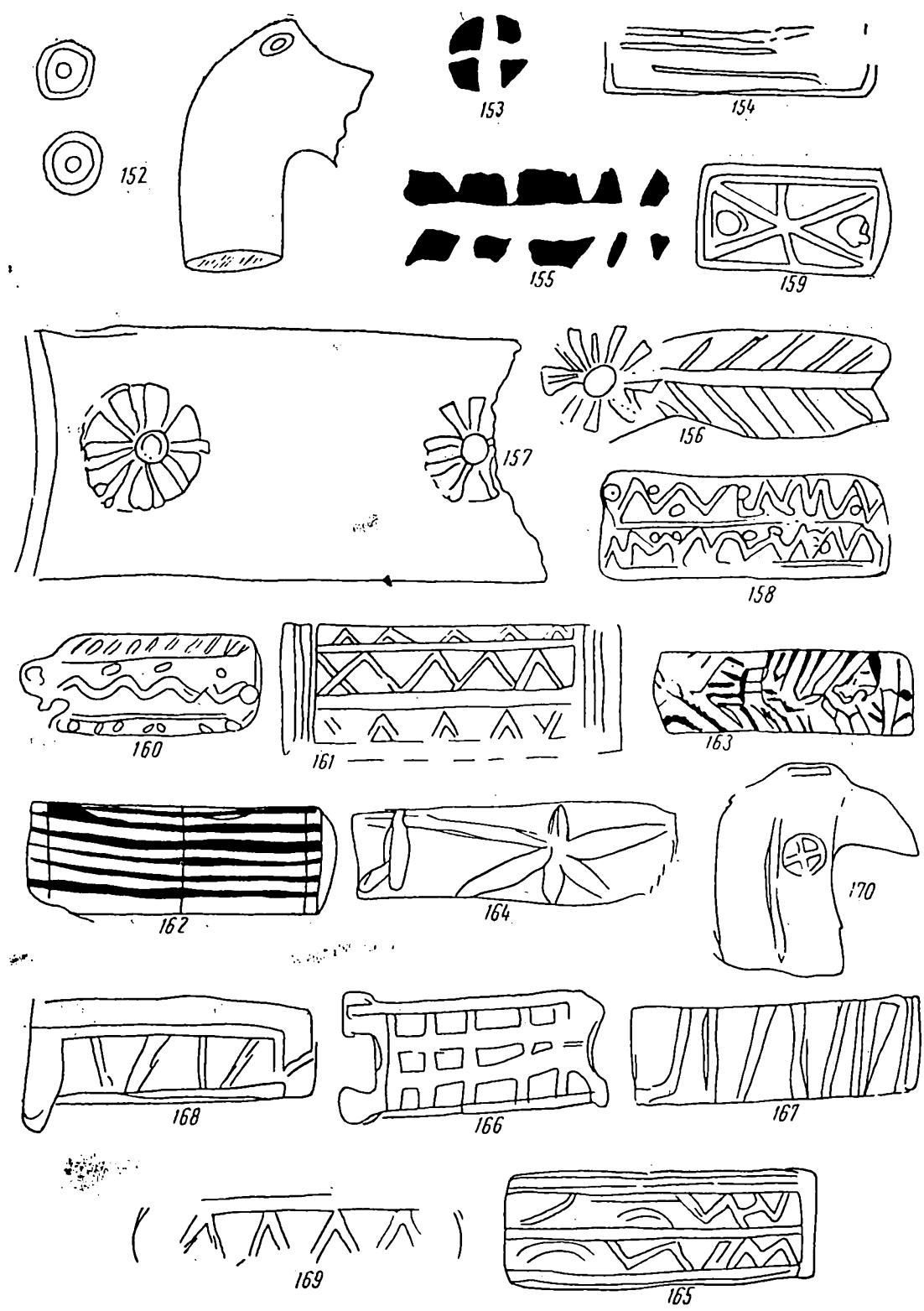

Fig. 8. — řtampile anepigrafice și de fabricație locală. 152—158, Zimnicea; 159, Stoenești; 160—170, Popești.

126. Stampila, de origine tot thasiană, este mai avariată. În centru avea un tirs. Descoperită în suprafața B, sănțul adiacent, la 11 septembrie 1924 (fig. 7/136).

.....ΣΙΩΝ [Θα]σίων
.....Η.... ...Η...

127. Stampilă rhodiană mult ștearsă. Descoperită în 1924 (fig. 7/137).

ΕΠΙ.....Μ ἐπὶ[Ἀρκε]μ-
ΒΡΟ..... βρό[του]
Δ Δ[αλιού]

Pridik, p. 6, nr. 101, și p. 12, nr. 227.

128. Stampilă rhodiană grav avariată, descoperită la 4 noiembrie 1924 în suprafața B, într-unul din sănțurile adiacente (I—IV) (fig. 7/138).

.....ΟΤΙ
.....ΚΟΥ

129. Stampilă de asemenea avariată, dar lizibilă și de proveniență rhodiană. Descoperită în 1949, secț. Z.49, VI, 1, D (fig. 7/139).

ΑΦΡΟΔΙΣΙΟ ... Ἀφροδισίο[υ]

Pridik, p. 24, nr. 546.

130. Stampilă rhodiană, circulară și mult deteriorată. Descoperită în 1948, în sect. Z.48, II, 15, la 80 cm adâncime (fig. 7/140).

....PANOPO.... [ἐπὶ Εὐφ]ράνορο[ς...]

Pridik, p. 9, nr. 166—170.

131. Fragment dintr-o stampilă pe toartă bicilindrică, originară din Cos. Lut vînat. Descoperită în 1924. La urmă avea o ramură (fig. 7/141).

...ΔΑΙΟΥ [’Α]δαιού

Staerman, în KS, XXXVI, 1951, p. 41, fig. 5, nr. 103—104, și Canarache, 712.

132. Toartă de amforă stampilată, din lut vînat-gălbui, descoperită în 1924, în suprafața B și într-un sănț adiacent (fig. 7/142).

ΕΠΑ ... "Ερα

Pridik, p. 111, nr. 226 (var.).

133. Toartă de lut gălbui, ca tehnică și pămînt apropiată de cele rhodiene. Descoperită la 9 septembrie 1924 în suprafața B, în sănțul adiacent (fig. 7/143).

ΘΕΥΦΙ λου —
ΛΟΥ

134. Stampilă fragmentară din lut cărămiziu-vînat, descoperită la 20 septembrie 1924 în suprafața B, în sănțurile adiacente, la 2,20 m adâncime. În dreapta inscripției este o ramură. Sinopiană (?) (fig. 7/144).

.....Υ....υ....
.....ΤΟΥτοῦ
....ΝΙΔΟΥ [Χαριξε?]νίδου

135. Buză fragmentară dintr-o amforă de lut vînat, descoperită la 11 septembrie 1924 în suprafața B, în sănțurile adiacente. Pe marginea superioară a buzei apar urme de linii groase trasate cu vopsea roșie. Stampila a fost imprimată pe gîțul vasului, inversată și în adînc (englifică). Litera Ε din ETTI-apare în rîndul 2 (fig. 7/147).

ΠΙΑΡΧΙΠ... ἐπὶ 'Αρχίπ[π(ου)]
ΙΣΤΙΑΙΟΥΣ 'Ιστιαίους

Se pare necunoscută. La Pridik, p. 120, nr. 14, apare stampila 'Α[δ]ιου ἐπὶ 'Αρχίπ-π[ου]. Se pare că cea din față este heracleeană pontică.

136. Stampilă fragmentară, însă bine păstrată, descoperită în 1948, în sect. Z.48, 11, 0, 2, la 3,10 m adîncime. Textul este scris răsturnat și are în stînga un vultur de mare cu delfinul în gheare. Lut cărămiziu (fig. 7/145).

ΑΙΣΧΙΝΗΣ
ΑΣΤΥΝΟ
ΠΟΣΕΙΔ...

Αἰσχίνης
ἀστυνο(μοῦντος)
Ποσειδ[ω(νίου)]

Pridik, p. 85, nr. 469 (var.). Stampila este sinopiană și face parte din grupa a III-a (anii 250—220), după clasificarea lui Grakov.

137. Mănușă fragmentară din lut vînăt-gălbui, descoperită în 1949, sect. Z., careul VII, 6 E, la 0,55 m adîncime. La finele textului apare un obiect neclar (fig. 7/146).

.....
....ΣΤΑΡΧΙ...
...ΠΗΜΑΝΤΟΥ
...ΑΡΧΟΣ

[ἀστυνόμου]
Πλει]σταρχί[δου
τοῦ 'Α]πημάντου.
...αρχος

Pridik, *Die Astynomennamen auf Amforen und Ziegelstempeln aus Südrussland* (extras), Berlin, 1928, tab. A, nr. 166 (var.), și Canarache, 320—321 (var.). Sinopiană.

138. Stampilă sinopiană din lut gălbui, descoperită în 1924. La finele textului apare un crab de mare sau o insectă (fig. 7/148).

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ
ΛΕΩΜΕΔΟΝΤΟΣ
ΤΟΥΕΠΙΔΗΜΟΥ
ΜΕΝΩΝ

ἀστυνόμου
Λεωμέδοντος
τοῦ Ἐπιδήμου
Μένων

Pridik, p. 73, nr. 232—238 (var.). Face parte din grupa a VI-a a lui Grakov, datată 120—70 î e. n.

139. Mănușă de amforă din lut vînăt cu patina roșie în exterior. Descoperită în 1949, sect. VII, la 1 m adîncime (fig. 7/150).

.....
Π...ΛΥΚΤΟΡΟΣ
ΤΟΥΔΗΜΗΤΡΙ...
ΑΠΟΛΛΩΝ ...

[ἀστυνόμου]
Π[ο]λύκτορος
τοῦ Δημητρί[ου]
'Απολλῶν[ιος]

Pridik, p. 77, nr. 315—316. Stampila este sinopiană, din grupa a V-a (anii 183—120), după clasificarea lui Grakov.

XI. DIVERSE

140. Com. Pleșești (r. Fălticeni, reg. Suceava). Git de amforă descoperit în 1912 pe malul rîului Rahova, împreună cu alt material arheologic din a doua epocă a fierului și imperială romană. Se păstrează la Muzeul regional Porțile de Fier din Tr. Severin (fosta colecție Istrati-Capșa). Vasul este din lut gălbui și poartă pe git o stampilă în relief, cu litere înalte de 5 cm. Forma amforei și caracterul literelor indică secolele II—III e. n. (fig. 7/151).

ΔΙΟΜ

Διομ(ηδήους) ?

Stampila apare pe coasta nordpontică : cf. Staerman, *art. cit.*, p. 40, nr. 186, fig. 68 (Tyras), și T. N. Knipovici, *Tanaïs*, Moscova-Leningrad, 1949, p. 142, fig. 45, a (gorodiștea Ghilovska, în vecinătatea orașului antic Tanais). Canarache, p. 383, n. 1, atribuie greșit Rhodosului această stampilă.

141. Com. Orlea (r. Corabia, reg. Oltenia). Amforă din lut roșiatic acoperită cu o crustă de calcar, înaltă de 0,78 m și cu circumferința pintecului de 1,45 m. Se păstrează în Muzeul sătesc din Orlea. A fost descoperită în 1954, într-o cociină de porci. Stampila este aplicată în

adine (englifică) pe poala gâtului, cu litere înalte de 1,50 cm. Vasul este din vremea romană timpurie (fig. 7/149).

POΥΦΟΥ

'Poūφou

Cf. D. Tudor, *Oltenia română*, ed. a 2-a, Bucureşti, 1958, p. 425, nr. 324, și în *Materiale*, IV, 1957, p. 206, fig. 11.

XII. ȘTAMPILE ANEPIGRAFICE ȘI DE FABRICATIE LOCALĂ

A. ZIMNICEA

142—143. Două torții de amfore din lut roșiatic și apropiate ca formă de cele rhodiene. Un exemplar a fost descoperit la 2 septembrie 1924 în suprafața A, șanțul adiacent, iar altul în 1949, șanțul VII, 1, careul 4. Pe proeminența curburii torții se găsesc, de o parte și de alta, cîte un cerculeț punctat și englific, care dă mănușii un aspect zoomorf (fig. 8/152).

144. Toartă din lut roșiatic ce imită forma celor rhodiene. S-a descoperit în 1949, șanțul VII, 1, careul 4, la 40 cm adâncime. Ștampila are formă de cruce în relief, rezultată din adâncirea a patru sferturi de cerc dispuse araldic (fig. 8/153).

145. Toartă cilindrică, masivă, modelată neindemnătic din lut cărămiziu în exterior, dar vinăt în interior, din cauza arderii incomplete. S-a descoperit în 1949, șanțul VII, careul II, la 46 cm adâncime. Ștampila este formată dintr-un cadru dreptunghiular străbătut în lungime de două fragmente de linii (fig. 8/154).

146. Toartă de formă plată-arcuită, din lut cărămiziu, a fost descoperită la 11 septembrie 1924, în suprafața B, șanțul adiacent. Ștampila se compune din două rozete în relief, asemănătoare cu cele întîlnite pe ceramica cenușie din a doua epocă a fierului, în Dacia (fig. 8/157).

147. Toartă masivă și puternic arcuită, din lut roșiatic și care poartă pe ea urme de smoală antică scursă de la dopul cu care se astupase gura amforei. S-a descoperit în 1949, șanțul VII, careul 1, la 67 cm adâncime. Ștampila este formată din două rînduri de adincituri neregulate, inegale și dispuse paralel (fig. 8/155).

148. Toartă cilindrică din lut roșu, puternic arcuită și care a fost descoperită la 11 septembrie 1924 pe suprafața B, șanț adiacent. Ștampila executată în relief se compune dintr-o rozetă continuată de o frunză (fig. 8/156).

149. Toartă din lut cărămiziu modelată imperfect și ca siluetă apropiată de cea rhodiană. A fost descoperită în 1948 în șanțul III, careul 14, la 20 cm adâncime. Ștampila se compune din două zigzaguri neregulate, separate de o linie și punctate în spațiul unghiular (fig. 8/158). Forme asemănătoare se întîlnesc și la Stoienesti, vezi nr. 172—174 de mai jos.

B. OSTROVUL CĂSCIOARELE

150. Toartă de amforă ce imită ca siluetă pe cele rhodiene, lucrată în lut roșu și conservată acum la Muzeul național de antichități din București. Ștampila este de formă dreptunghiulară, în relief și cu unghiiurile unite prin linii în diagonală sau drepte. Cele două triunghiuri laterale ale spațiului cadrilat sunt punctate. Tipul acesta de ștampilă este cunoscut, de asemenea, la Popești și Stoienesti (vezi nr. 154 și 191 de mai jos) (fig. 8/159).

C. POPEȘTI

În vechile colecții ale Muzeului de istorie a orașului București se păstrează mai multe ștampile de imitație locală descoperite la Popești.

151. Toartă din lut cărămiziu, cu silueta apropiată de cea rhodiană. Ștampila se compune dintr-o linie sinuoasă însorită de cîteva puncte la centru, iar pe margini avînd alte linii drepte, pe care cad din afară linioare oblice (fig. 8/160). Forme similare se întîlnesc și la Stoienesti, vezi nr. 182/4.

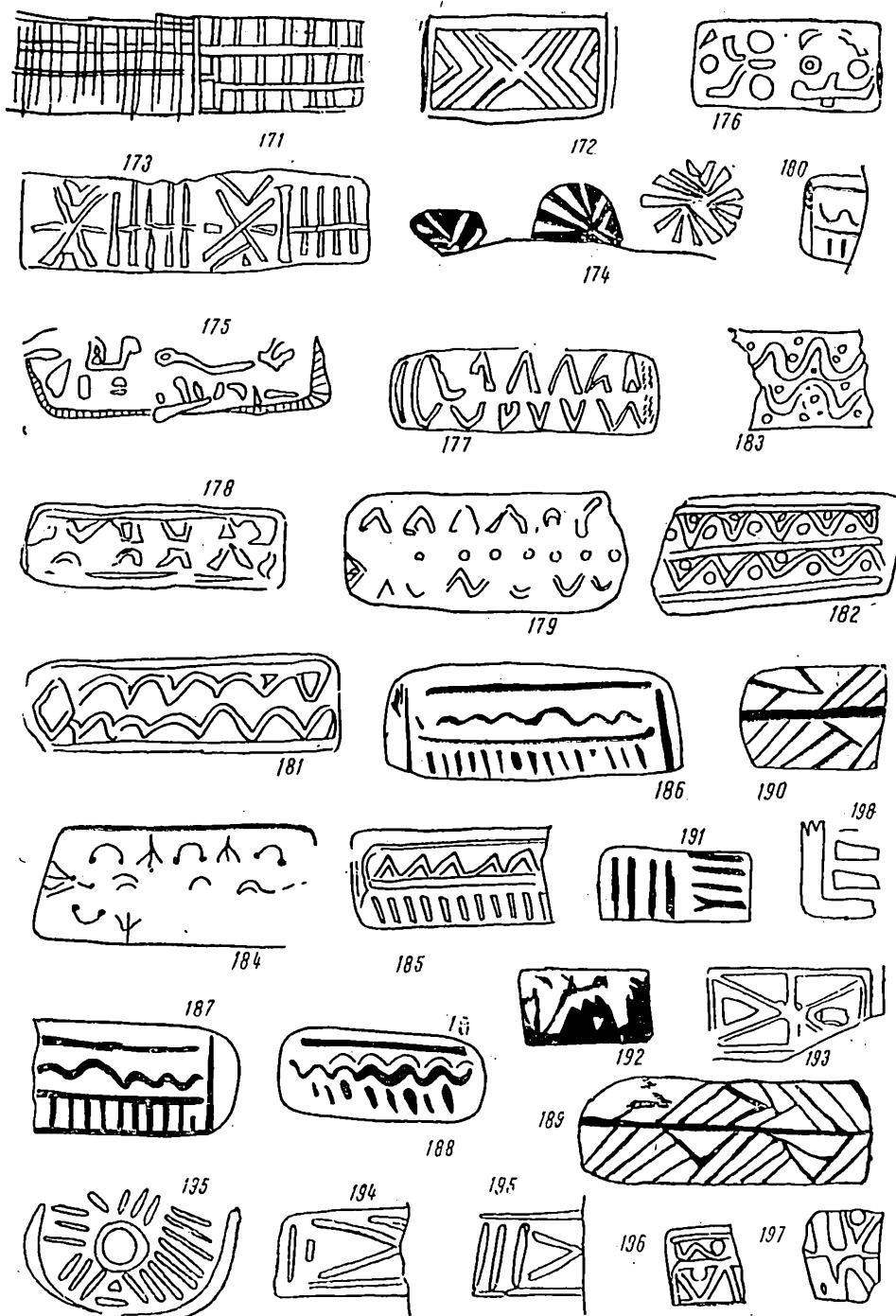

Fig. 9. — Stampile anepigrafice și de fabricație locală. 171–173, Popești; 174–199, Stoienescu.

152—153. Două toarte identice, una păstrată la Muzeul național de antichități, alta la Muzeul de istorie a orașului București (inv. 1 573). Culoarea pastei și forma torții arată imitarea celor rhodiene. Pământul conține însă multe grăunțe de nisip. Stampila se compune din trei rînduri de zigzaguri neregulate, inegale și separate între ele cu linii. La margini apar, dispuse vertical, alte linii în relief (fig. 8/161).

154. Git de amforă de tip rhodian ca siluetă, dar dintr-o pastă roșiatică și impură, care arată o producție ceramică locală. Stampila ei este identică cu alte două descoperite la Ostrovul Căscioarele (vezi nr. 150 de mai sus) și Stoienesti (vezi nr. 191 de mai jos) (fig. 8/159).

155—157. Trei torții de amfore identice (inv. 1 556 și 1560, a—b). Ele imită silueta celor rhodiene, dar au în pasta cărămizie multe grăunțe de nisip. Un exemplar cu stampilă identică s-a aflat și la Stoienesti (nr. 189). Stampila se compune din șase linii orizontale, tăiate la distanțe egale de alte trei linii dispuse vertical (fig. 8/162).

158. Stampila din lut cărămiziu cu mult siliciu în pastă (inv. 1 560). Ea conține o încrușire dezordonată de linii și se întâlnește identică la Stoienesti (nr. 187) (fig. 8/163).

159. Toartă din lut vînat în interior (nears complet) și gălbui în exterior (inv. 1 578). Stampila conține o floare cu cinci petale și tulipă lungă (fig. 8/164).

160. Toartă cu silueta rhodiană din lut cărămiziu și cu nisip fin în pastă (inv. 1 573). Stampila este formată din două zigzaguri imperfecte, încadrate în linii orizontale (fig. 8/165).

161. Toartă din lut galben (inv. 1 574). Stampila are aspectul unui grătar cu trei rînduri de carouri inegale și strîmbe (fig. 8/166).

162—163. Două torții ce imită forma celor rhodiene, cu miezul lutului de culoare vînată (nears bine) și în exterior cărămizie sau galbenă (inv. 1 562 și 2 532). Stampila de formă dreptunghiulară închide linii groase, în relief și dispuse neregulat în lățimea ei (fig. 8/167).

164. Toartă din lut galben, cu nisip în pastă și miez vînat (nears bine, inv. 1 561). Stampila se reduce la un cadru dreptunghiular, tăiat în interior de patru linii oblice, dispuse în lățimea cîmpului (fig. 8/168).

165. Toartă de formă rhodiană, cu pastă de culoare vînată, și care conține mult nisip (inv. 1 564). Stampila este imprimată parțial și din ea se vede un grup de patru unghiuri dintr-o linie în zigzag (fig. 8/169).

166. Toartă bicilindrică, din lut galben și cu pasta bine cernută (inv. 1 579). Pe un cilindru poartă o cruce închisă într-un cerc. Reprodusă și de Canarache, p. 389, fig. 79, 1579 (fig. 8/170).

167. Toartă din lut cărămiziu, cu angobă albă (inv. 1 567). Stampila se compune din linii ce se întrelăie, formind o rețea de pătrate inegale (fig. 9/171).

168. Toartă din lut galben-roșiatic, cu o formă apropiată de cea rhodiană (inv. 1 575). Stampila are în centru două linii întrelăiate în felul unui X, flancate de alte linii în formă de unghi. Reprodusă și de Canarache, loc. cit., nr. 1 575 (fig. 9/172).

169. Toartă din lut cărămiziu (inv. 2 534). Stampila este foarte ștearsă, însă identică alteia descoperite la Stoienesti (vezi nr. 193—194, fig. 9/173).

D. STOIENEȘTI

Toate toartele de amforă de mai jos se conservă în colecțiile Muzeului raional din Cîmpulung-Muscel.

170. Toartă fragmentară cu siluetă rhodiană și din lut vînat. Poartă ca stampilă trei rozete în relief, inegale și diorme (fig. 9/174).

171. Toartă din lut vînat, cu silueta rhodiană. Stampila oferă o curioasă îmbinare de semne bizare ce arată o imitație după o scriere. Reprodusă și de Canarache, p. 388, fig. b (fig. 9/175).

172. Toartă cu siluetă rhodiană din lut vînat-cărămiziu. Si aici vedem aceeași curioasă îngrămadire de semne dezordonate. Reprodusă și de Canarache, loc. cit. (fig. 9/176).

173. Toartă cu siluetă rhodiană, din lut gălbui. Stampila se rezumă la două rînduri de unghiuri inegale, dispuse față în față. Reprodusă și de Canarache, loc. cit. (fig. 9/177).

174. Toartă din lut vînat, cu siluetă rhodiană. Stampila conține două rînduri de unghiuri închise de un cadru și executate cu neîndemînare (fig. 9/178).

175. Toartă din lut gălbui și cu silueta rhodiană. Pe cîmpul stampilei se văd două rînduri de unghiiuri dispuse față în față și separate cu o linie de puncte (fig. 9/179).

176. Toartă fragmentară din lut vinăt. Stampila conținea în centru o linie sinuoasă flancată de alte două orizontale și unele verticale (fig. 9/180).

177. Toartă din lut roșu-brun, cu siluetă rhodiană. Stampila avea un cadru dreptunghiular ce închidea două linii șerpuitoare dispuse în lungimea ei (fig. 9/181).

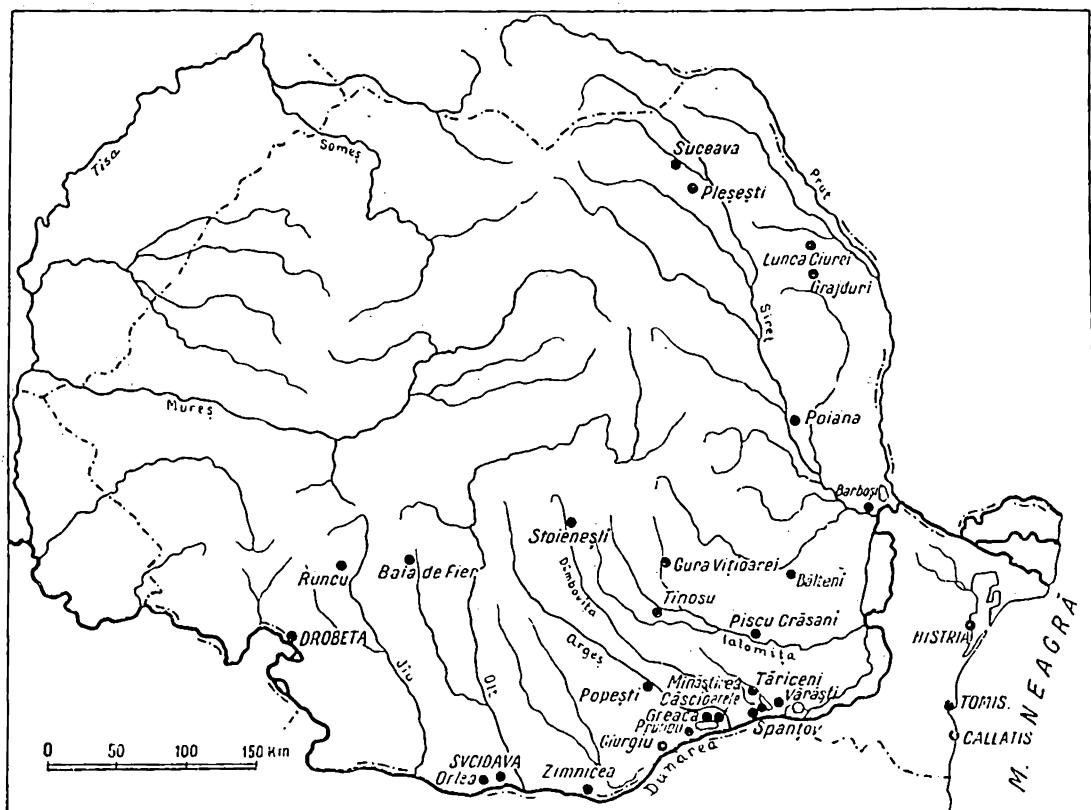

Fig. 10. — Harta răspândirii amforelor grecești stampilate în regiunile nord-dunărene.

178. Toartă din lut galben-cărămiziu și cu silueta rhodiană. Stampila este compusă din două zigzaguri interpunctate și închise de linii marginale (fig. 9/182).

179. Toartă din lut cărămiziu și cu siluetă rhodiană. Stampila păstrată fragmentar este formată din două linii sinuoase înconjurate de puncte (fig. 9/183.).

180. Toartă din pastă cărămizie și cu silueta rhodiană. Literele stampilei sunt înlocuite aici cu trei rînduri de rămurele (fig. 9/184).

181. Toartă din lut vinăt și cu silueta rhodiană. Stampila se compune dintr-un cadru care închide un zigzag și sub el apare un rînd de linoare oblice (fig. 9/185).

182. Toartă din lut vinăt-cărămiziu și cu silueta rhodiană. Stampila se compune dintr-o linie sinuoasă închisă într-un cadru, sub care apare un rînd de linoare aranjate oblic (fig. 9/186).

183. Toartă fragmentară din lut vinăt, asemănătoare cu cea precedentă în ceea ce privește forma și conținutul stampilei (fig. 9/187).

184. Toartă din lut gălbui și cu silueta rhodiană. Stampila este asemănătoare cu celelalte două precedente, fiind de dimensiuni mai reduse (fig. 9/188).

185. Toartă din lut vînăt și cu silueta rhodiană. În centru are o linie orizontală din care pornește o rețea de alte linii dispuse în diferite sensuri (fig. 9/189).

186. Toartă din lut roșiatic-vînăt și silueta rhodiană. Stampila este un fragment din cea precedentă (fig. 9/190).

187. Toartă din pămînt vînăt și cu silueta rhodiană. Stampila conține un dezordonat arabesc de linii. Ea apare și la Popești (vezi nr. 158 de mai sus) (fig. 8/163).

188. Toartă din lut vînăt cu o stampilă fragmentară ce conține patru linii orizontale și alte patru verticale (fig. 9/191).

189. Toartă din lut gălbui și cu silueta rhodiană. Stampila încide șase linii orizontale și paralele, întreținute la distanțe egale de alte trei, dispuse vertical. Trei stampile identice au apărut și la Popești (vezi nr. 155—157 de mai sus) (fig. 8/162).

190. Toartă din lut vînăt-roșiatic și cu silueta rhodiană. Stampila este fragmentară și conține imprimări informe (fig. 9/192).

191. Toartă din lut vînăt, cu angobă gălbui în exterior și siluetă rhodiană. Stampila este identică cu alte exemplare apărute în Ostrovul Căscioarele (nr. 150) și Popești (nr. 154) (fig. 9/193).

192. Toartă din pămînt gălbui și cu silueta rhodiană. Din stampila ruptă se păstrează mai multe linii dispuse în diferite sensuri (fig. 9/194).

193—194. Două toarte din lut gălbui, cu silueta rhodiană, una este înaltă de 30 cm. Stampila e compusă dintr-un desen repetat format din cinci linii verticale și alte două oblice încrucișate vertical, întregul grup fiind străpuns de o linie orizontală. Deasupra liniilor încrucișate vertical apar triunghiuri. Tipul de stampilă apare și la Popești (nr. 169) (fig. 9/173).

195. Fragment, se pare identic cu nr. 192 de mai sus (fig. 9/195).

196. Toartă din lut vînăt-roșiatic și cu silueta rhodiană. Stampila conținea două fragmente de zigzaguri separate de o linie orizontală și cu spațiile triunghiulare interpunctate (fig. 9/196).

197. Fragment de stampilă, se pare identic cu cel precedent (fig. 9/197).

198. Toartă din lut vînăt și cu silueta rhodiană. Stampila este formată dintr-o linie frântă, în al cărei gol apar alte două linioare aşezate orizontal (fig. 9/198).

199. Fragment din lut vînăt. Stampila are aspect de rozetă.

I N D I C E

numelor de persoane întâlnite în stampilele de pe amforele catalogului

Prescurtări : ER = eponim rhodian ; EK = eponim cnidian ; PC = producător din Cos ; PR = producător din Rhodos ; R = roman ; S = Sinope ; TH = Thasos.

1. Ἀδαίος, PC. 131	10. Ἀπολλώνιος, PR. 70	19. Ἀρίστων, ER. 21
2. Ἀθηναῖος ὁ Θαλλιμβρότιδας, EK. 101	11. Ἀρκτοφάνης, ER. 15	20. Ἀρχέμβροτος, ER. 127
3. Αἰσχίνας, ER. 11	12. Ἀρίσταρχος (?), PR. 1	21. Ἀρχίππος ὁ Ἰστιαῖος, S. ?, 135
4. Αἰσχίνης ὁ Ποσειδωνίου, S. 136	13. Ἀριστείδας, ER. 16 și PR. 71	22. Ἀστων, ER. 22
5. Ἀλγυτος (?), PR. 69	14. Ἀριστογένης, ER. 17—18	23. Ἄυτοκράτης, ER. (?) 23
6. Ἀλεξιάδας, ER. 114	15. Ἀριστοδάμος, ER. 2	24. Ἀφροδίσιος, PR. 129
7. Ἀμύντας, PR. 68	16. Ἀριστοφάνης, TH. 125	25. Βρόμιος PR. 115
8. Ἀνδρόνεικος, ER. 12—13	17. Ἀριστομέρτιδας, ER. 19	26. Γλαυκίας, PR. (?) 72—73
9. Ἀνδρόνικος, ER. 14	18. Ἀρίστρατος ER. 20	27. Δάλιος (?), 77
		28. Δαμόθεμις, ER. 121

29. Δαμοχράτης, EK. 102
și PR. 3
30. Δαμόφιλος, origine necunoscută, 10.
31. Διδότος, PR. 74—76
32. Διοκλῆς (?) PR. 77.
33. Διομήδης (?), 140
34. Διονύσιος ὁ Μῆσχου,
EK. 100 și 102
35. Δῖος, PR. 4—5
36. Δραχοντίδας, PR. 120
37. Δῶρος PR. 78.
38. Ἐρας, origine necunoscută, 132
39. Ἐρμιας, PR. 116
40. Ἐρυθραντος ὁ Χαρμοχράτευς, EK. 103—104
41. Εὐδαμος, ER. 24 și 117
42. Εὐκλειτος, PR. 80—81.
43. Εὐφράνωρ,
ER. 25 și 130
44. Θαλιψβρότιδας, EK. 101
45. Θεαίδητος, ER. 6
46. Θευφάνης, ER. 122.
47. Θεύφιλος, PR. (?), 133.
48. Ιέρων, ER. 26
49. Καλλικράτης, ER. 27.
50. Κληγόστρατος, ER. 28
51. Λαφείδης, ER. [29—30]
52. Λεωμέδων ὁ Ἐπιδήμου,
S. 138
53. Λινός, PR. 83—84.
54. Λυσίων, PR. 86
55. Μόσχος, ER. 34
și EK. 100
56. Νικασαγόρας,
ER. 37—39
57. Ξενοφάνης, ER. 40
58. Ξενοφῶν, ER. 7
59. "Ολυμπος, PR. 88
60. Παυσανίας, ER. 41
61. Πεισίστρατος,
ER. 42—43.
62. Πλειστορχίδας ὁ Ἀπηγμάντου, S. 137.
63. Πολυκράτης, ER. 44.
64. Πολύκτωρ ὁ Διμητρίου,
S. 139.
65. Πυθόδωρος, ER. 45.
66. Ρόδων, PR. 89—90.
67. Ροῦφος, R. 141.
68. Σαραπίων, PR. 8.
69. Σωκράτης, ER. 46.
70. Σωσικλῆς, PR. 93
71. Σῶτας PR. 91—92
și 119
72. Τεισαμενός, ER. 48—49
73. Τιμαρχίδας, PR. 123
74. Τιμόθεος, ER. 50—51
75. Φιλοστέφανος, PR. 118.
76. Φίλτατος, PR. 94.
77. Χαριξενίδης, S. 134.
78. Χαρμοχράτης,
EK. 103—104.

LUNILE RHODIENE

- Αγριάνιος: 7, 12 (?);
17, 19, 22, 24, 28, 41,
48, 55, 71, 117.
- Αρταμίτιος: 6, 12 (?),
26, 44, 56, 121.
- Βαδρόμιος: 37.
- Δάλιος: 14, 29, 42, 77,
(?), 127.
- Θεσμόφορος: 15, 40.
- Καρνετός: 21, 39.
- Πάναμος: 11, 18, 25, 30,
45, 50, 51, 57, 58.
- Σμίνθιος: 13, 20, 27, 35,
46, 49, 114.
- Υακίνθιος: 2, 52, 54.
Astinomii: 136—139

D. TUDOR

LA DIFFUSION DES AMPHORES GRECQUES ESTAMPILLÉES EN MOLDAVIE,
MUNTÉNIE ET OLTÉNIE

RÉSUMÉ

L'auteur a établi un *corpus* comprenant 199 anses d'amphores grecques, inédites pour la plupart, découvertes au nord du Danube (Moldavie, Munténie et Olténie), provenant de 26 localités (fig. 10) où ont été mis au jour des vestiges de civilisation dace de la seconde époque du fer. Les tribus de Daces ou de Bastarnes recevaient ces amphores, pleines de vin ou d'huile, de Thasos (IVe—IIIe siècles, av.n.è.), Rhodes (IIIe—IIe siècles av.n.è.), Cnide (IIe—I^e siècle av.n.è.), Sinope, etc. Ce sont les marchands de Rhodes qui ont fait preuve de la plus grande activité dans ce domaine au nord du Danube. On constate qu'au IIe siècle av.n.è. sous l'influence des importations de Rhodes, les tribus daces ont commencé à produire du vin et à imiter les amphores grecques.

En ce qui concerne la seconde série d'amphores grecques estampillées, elles apparaissent au nord du Danube aux IIe—IIIe siècle de n.è., à l'époque de la domination romaine sur la Dacie.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes : 1—9, Lunca Ciurii ; 10—23, Stoieneşti.
- Fig. 2. — Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes provenant de Stoieneşti.
- Fig. 3. — Stoieneşti. Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes.
- Fig. 4. — Stoieneşti. Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes.
- Fig. 5. — Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes (87—93, 104—110), de Cnide (94—98), d'origine inconnue (99—101), d'imitations locales des modèles grecs (102—103). 87—103, Stoieneşti ; 104—107, Tăriceni ; 108—109, Popeşti ; 110, Greaca ; 111, Giurgiu.
- Fig. 6. — Stoieneşti. Amphores de Rhodes présentant différents graffiti d'exécution locale (en Dacie).
- Fig. 7. — Estampilles d'amphores d'Héraclée de Bithynie? (134), d'origine inconnue (135, 152, 149, 151), de Thasos (136), Rhodes (137—140, 143), Cos (141), Sinope (145—148, 150). 134, Celei ; 135—148, 150, Zimnicea ; 149, Orlea ; 151, Pleşesti.
- Fig. 8. — Estampilles anépigraphiques et de fabrication locale. 152—158, Zimnicea ; 159, Stoieneşti ; 160—170, Popeşti.
- Fig. 9. — Estampilles anépigraphiques et de fabrication locale. 171—173, Popeşti ; 174—199, Stoieneşti.
- Fig. 10. — Carte de la diffusion des amphores grecques estampillées au nord du Danube.